

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ ЛЬВІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ІВАНА ФРАНКА**

Філологічний факультет

Кафедра слов'янської філології імені професора Іларіона Свенціцького

Рецепція творчості братів Грімм у болгарській літературі

**Магістерська робота
студентки II курсу
напряму «Філологія»
(болгарська мова та література)
Осідач Анастасії Юрївни**

**Науковий керівник
доц. Бушко Г. О.**

**Рецензент
доц. Васишин М.Б.**

Я, *Осідач Анастасія Юріївна*, підтверджую, що магістерську роботу на тему «Рецепція творчості братів Грімм у болгарській літературі» виконала самостійно, вказавши всю використану літературу в *Списку використаної літератури*. У тексті немає фрагментів праць інших авторів без оформлених покликань.

ЗМІСТ

ВСТУП	4
РОЗДІЛ 1.....	7
РОЛЬ ФОЛЬКЛОРУ ТА КАЗКИ У СВІТОВІЙ ЛІТЕРАТУРІ.....	7
1.1. Розвиток казки, як жанру крізь призму фольклорного багатства	7
1.2. Роль казок у літературних традиціях Болгарії та Німеччини	11
РОЗДІЛ 2.....	20
ТВОРЧІСТЬ БРАТІВ ГРІММ ЯК ФЕНОМЕН У СВІТОВІЙ ЛІТЕРАТУРІ	20
2.1. Життєвий шлях братів Грімм	20
2.2. Внесок братів Грімм у розвиток та становлення дитячої літератури	22
2.3. Унікальність композиції та значення казок братів Грімм для світової літератури	25
2.4. Наслідувачі німецьких казкарів	31
РОЗДІЛ 3.....	34
РЕЦЕПЦІЯ БРАТІВ ГРІММ У БОЛГАРСЬКІЙ ЛІТЕРАТУРІ....	34
3.1. Дослідження фольклору болгарськими вченими	34
3.2. Порівняльний аналіз німецьких та болгарських народних казок	38
3.3. Рецепція творчої спадщини братів Грімм болгарськими письменниками та у кінематографі.....	46
ВИСНОВКИ	53
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	55
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	59
РЕЗЮМЕ.....	60

ВСТУП

Казка, як і у минулому, так і в сучасності, відіграє визначальну роль у формуванні світогляду суспільства. У народних оповіданнях віддзеркалені звичаї, традиції, побут та вірування народу, що робить фольклор цінним джерелом для вивчення історії культури як власної, так і інших націй. Сучасні уявлення про казку асоціюються з фантастикою, оскільки вони базуються на вигаданих подіях та істотах, які перебувають поза межами реальності. Чимало казок слугують сюжетними зразками для сучасних фільмів та телесеріалів.

Першими у світовій літературі, які визнали важливість казок, були брати Грімм – лінгвісти та дослідники німецької народної культури. Проте їхні дослідження стали великим проривом не лише в німецькій, а й у світовій літературі. Брати Грімм відзначилися фундаментальними дослідженнями у галузі фольклористики та своїми працями надихнули інших науковців на створення подібних творів.

Німецькі дослідники продемонстрували, що народна творчість грає ключову роль не лише у розвитку літературної спадщини країни, але й у формуванні її ідентичності. Тема фольклору залишається актуальною, не зважаючи на численні наукові дослідження.

У подальших дослідженнях з'явилася необхідність розглянути вплив братів Грімм на сучасну літературу та культуру, зокрема в контексті болгарського фольклору. Спостереження за взаємодією між національними елементами у фольклорі відкрило можливість для додаткових аналізів та порівнянь.

Цікавість щодо народної спадщини двох різних етносів стала об'єктом нашого дослідження. Ми виявили, що болгарські та німецькі народні казки мають численні спільні риси, такі як описи персонажів, подібні сюжетні лінії та містичні елементи. Інтерес до фольклору, зокрема до народних казок та їхнього дослідження, слугував основою для написання магістерської роботи.

Актуальність роботи зумовлена недостатністю вивчення іноземного впливу на болгарський фольклор.

Метою даної наукової роботи є визначення рецепції творчості братів Грімм у болгарській літературі. Для досягнення цієї мети передбачено виконання наступних завдань:

- Вивчити життєвий та творчий шлях братів Грімм;
- Проаналізувати особливості та основні мотиви німецьких народних казок, зібраних братами Грімм;
- Дослідити основні риси та унікальні особливості болгарського фольклору та розглянути його дослідників;
- Визначити характерні риси болгарського та німецького фольклору;
- Ідентифікувати спільні та відмінні риси фольклорних традицій обох народів;
- Провести порівняльний аналіз болгарських та німецьких казок, зібраних та літературно оброблених братами Грімм;
- Проаналізувати сучасну болгарську літературу і виявити в ній ознаки фольклору;
- Вивчити творчість сучасних болгарських письменників та знайти фольклорні елементи у їхніх творах;
- На основі отриманих результатів сформулювати висновки.

Під час розгляду поставленої мети та завдань використовувалися такі **методи**, як аналіз літературних джерел, біографічний, описовий, порівняльний.

Об'єктом дослідження є творчий доробок братів Грімм.

Предметом дослідження є вплив творчості братів Грімм на болгарську літературу.

Джерельну базу становлять німецькі казки: «Жива вода», «Вовк та лиса», «Розумна дочка селянина», «Шестеро слуг» та болгарські казки: «Битий небиту несе», «Ян Бібіян», «Жива вода», «Розумна невістка».

Обсяг і структура роботи. Магістерська робота, обсягом 60 сторінок, присвячена дослідженню впливу творчості братів Грімм на болгарську літературу. Вступ роботи визначає актуальність вивчення фольклору та його взаємодії з літературним процесом, а також формулює основні завдання дослідження.

У першому розділі «Роль фольклору та казки у світовій літературі», розглядається розвиток жанру казки як рефлексії фольклорного доробку, а також його вплив на літературні традиції Болгарії та Німеччини. Проведено аналіз ключових аспектів, що підкреслюють важливість фольклорних мотивів у літературному контексті.

У другому розділі «Творчість братів Грімм як феномен у світовій літературі» розкривається життєвий шлях та науковий внесок братів Грімм у фольклористику. Особлива увага приділяється унікальності композиції та значенню казок братів Грімм для світової літератури, а також їхньому впливу на сучасних наслідувачів.

Третій розділ «Рецепція братів Грімм у болгарській літературі» фокусується на дослідженні внеску німецьких науковців у розвиток фольклору, порівняльному аналізі болгарської та німецької народної казки, а також виділенні фольклорних мотивів у творах сучасних болгарських авторів та в кінематографі.

У висновках узагальнено результати дослідження.

РОЗДІЛ 1

РОЛЬ ФОЛЬКЛОРУ ТА КАЗКИ У СВІТОВІЙ ЛІТЕРАТУРІ

1.1. Розвиток казки, як жанру крізь призму фольклорного багатства

Казка, як жанр усної народної літератури, становить важливу складову фольклорної спадщини кожного народу. Вона ілюструє багатоаспектну культурну та інтелектуальну сферу народу, розкриваючи його міфологічні корені, індивідуальний світосприйняття, цінності, соціокультурні структури та стосунки. У казках реалізується традиційна пам'ять, яка унікально відбита в інтерпретації народної уяви.

Казка, виражаючи фольклорну естетику, створює глибокий символічний контекст, в якому розкриваються народні міфи та образи. Вона служить засобом передачі колективної пам'яті та народних цінностей, а також сприяє вивченню та збереженню культурних та соціальних аспектів народного життя. В казках можна відслідковувати еволюцію менталітету та соціокультурних змін у суспільстві впродовж різних історичних періодів.

Підходячи до казок різних народів із наукової точки зору, ми можемо розкрити глибокий культурологічний контекст, що ілюструє різноманітні аспекти кожного народу: вірування, традиції, ритуали, світосприйняття та психологічні особливості. Казка виступає як рефлексія національної ідентичності та колективної свідомості, а також спільним різним культурам елементом, що об'єднує їх у загальному культурному контексті.

Формування літературної казки як жанру з'явилося у Франції. У 90-х роках XVII століття аристократи захоплювалися романтичними оповідями про фей, лицарів та злих чаклунів. У збірці казок Шарля Перро було вісім оповідей, серед яких були «Червона Шапочка», «Спляча Красуня», «Попелюшка», «Хлопчик-Мізинчик» та інші, що стали еталонними творами для всесвітньої культури. Ці казки були написані як відповідь на романтичні оповіді і мали виразно фольклорну спрямованість. Дослідник французької літературної казки Клод Бремонд у своїх

роботах стверджує, що основною особливістю нового жанру (казки) є його акцент на антропоцентричну спрямованість культурного простору – колективний адресат в міфології та фольклорі відрізняється від індивідуального адресата (слухача або читача одночасно) у літературній казці.

У формуванні літературного жанру казки велику роль відіграли німецькі романтичні письменники, серед яких і брати Грімм. Однак багато літературних казок німецьких романтичних авторів були створені в 1812-1815 роках, коли брати Грімм опублікували свою збірку народних казок, на основі якої з'явилися нові літературні твори. Це були саме романтичні письменники, які надали казковому жанру статус «підвищеного поетичного канону». Вони часто зверталися до фольклору, вважаючи його основою національного характеру та головним джерелом літератури [47, с.79].

Творча діяльність данського письменника Ганса Крістіана Андерсена була важливим етапом у розвитку нового жанру. Геній письменника перетворив казку в складне синтетичне явище, природно поєднуючи національну фольклорну традицію з сучасністю. У казках Андерсена можна знайти не лише враження від життя, але й літературні вподобання автора, а також безліч наукових і технічних ідей свого часу. Данський письменник використовує сюжети, мотиви та образи як з народних казок, так і з байок.

За словами багатьох дослідників, казка Андерсена є універсальною, вона містить елементи романтичного і психологічного роману, ліричної поеми, соціальної драми, і, таким чином, набуває певної зрілості, досвіду та витонченого сприйняття.

Жанр літературної казки виник на основі народної казки і мав виразно міжтекстуальний характер. Цей факт призвів до відсутності чіткої розмежованості двох жанрів казки – народної та літературної. В першу чергу термін «казка» використовується для позначення обох жанрів. Більше того, навіть у спеціалізованій науковій літературі не було проведено їх розрізнення, і загального визначення жанру літературної казки не можна знайти в довідниках. Більшість вчених намагаються уникати чи ігнорувати термін «літературний жанр казки»,

помилково вважаючи його рівнозначним або дуже близьким до жанру народної казки. Деякі вчені, проте, визнають їх спорідненість, освітлюючи проблему лише частково і залишаючи її значну частину нерозв'язаною [47, с. 80].

Літературний жанр казки може бути описаний як художній прозовий або поетичний твір, що базується на фольклорних джерелах або авторській уяві. Він завжди підпорядкований волі автора і часто включає в себе магічні пригоди як фантастичних, так і традиційних казкових героїв. Зазвичай цей жанр орієнтований на дітей і використовує магію або диво як ключовий фактор для формування сюжету та характеристики персонажів.

Потрібно відзначити, що хоча літературні казки можуть включати фантастичні елементи, поняття «фантастичний» і «магічний» не є повними синонімами. Фентезі література складає окремий жанр і, отже, термін «фентезі» може бути використаний лише в поєднанні зі словом «казка», коли аналізується конкретна твір [47, с. 80].

Ще однією важливою рисою літературної казки є постійне посилення на час. Сучасні літературні казки завжди мають відношення до конкретної епохи або часу. Багато авторів уникають терміну «казка» для опису своїх творів, називаючи їх замість цього «розповідями» чи «оповіданнями». Ця риса зазвичай пов'язана з вертикальним контекстом, який включає соціальну, історичну та мовну інформацію, яка неявно реалізується в тексті. Важливо відзначити, що цей вертикальний контекст відсутній у народних казках.

Літературний жанр казки має структурну динаміку. Його основою є прототипова модель, яку автор може змінити, додаючи елементи інших схем. З цього погляду літературна казка близька до жанру пародії, який використовує принципи композиції, типології, стилістики та сюжету для створення нової художньої єдності.

Складність визначення літературного жанру казки обумовлена тим, що кожна робота створюється індивідуально, за допомогою художнього методу автора. Тому будь-яка літературна казка характеризується не лише загальними

жанровими ознаками, але й специфічними особливостями, які роблять одного автора відмінним від іншого через особливості їхнього художнього стилю.

Однією з провідних особливостей літературної казки є її багаторівнева структура, тісно пов'язана з поняттям інтертекстуальності. Цей жанр не ґрунтується на монолозі автора, але є внутрішньо діалогічним та поліфонічним.

Отже, літературна казка – це художній твір художньої прози, спрямований на фантазію; вона має інтертекстуальний характер за своєю природою; вона використовує фольклорну схему як прототипову модель; у неї є всі ознаки літературного твору (авторство, фіксація у письмовій формі, вертикальний контекст).

Фольклор, народна казка та літературна казка представляють собою складний симбіоз, який має глибокі корені в культурній спадщині різних народів. Згадані аспекти дозволяють розглядати ці явища як взаємопов'язані та взаємозалежні складові культурного доробку.

Фольклор, як первинне явище, включає в себе народні уявлення, традиції та обряди, які виникли в ході довгого історичного розвитку. Народна казка є однією з форм вияву фольклору, яка відображає народну мудрість, віровчення та уявлення про світ. Водночас, літературна казка виникає на основі фольклорних традицій, але отримує нове життя завдяки творчості літературних авторів.

Аналіз цих трьох складових у компаративному аспекті дозволяє вивчити взаємозв'язки та відмінності між ними, а також відобразити як народна мудрість та традиції впливають на літературну творчість. Цей підхід розкриває багатошаровий характер культурних процесів та допомагає збагатити наше розуміння ролі фольклору та казок у культурному контексті.

Отже, аналіз фольклору, народних казок та літературних казок у контексті порівняння відкриває нові можливості для вивчення культурної спадщини та креативного впливу народних уявлень на літературний твір. Цей підхід сприяє глибшому розумінню культурних процесів та розвитку казкового жанру у різних культурах.

1.2. Роль казок у літературних традиціях Болгарії та Німеччини

У цьому контексті, ми розглядаємо роль казок окремо в рамках болгарської та німецької літературної традиції, виокремлюючи їхні особливості та взаємовплив на формування національного літературного канону. Це комплексний дослідницький аналіз впливу казок на літературну еволюцію та культурний контекст обох країн.

Враховуючи історичні витoki та літературні традиції, можна підкреслити суттєвість інтеграції фольклорних казок у літературний контекст Болгарії та Німеччини.

У болгарському контексті цей процес ініційований в ранньому періоді ХІХ століття, зокрема, в 70-х роках, коли Петко Славейков та Матей Преображенський вперше внесли казкові образи до сторінок журналів та створили твори, опираючись на фольклор.

Подібний процес мав місце й у Німеччині, де понад два століття тому брати Грiмм систематично досліджували та впроваджували обширний корпус народних казок в німецьку літературу. Тривалий інтервал згущення літературної історії в цьому аспекті може бути роз'яснений нестачею необхідної кількості антологій фольклорних казок та не повністю дослідженими аспектами формування наукових сесій, приурочених цьому явищу, фольклористами обох країн.

Однак ця традиція оживає в творах відомих авторів, таких як Елін Пелін, Георгій Райчев, Ран Босілек в Болгарії та брати Грiмм в Німеччині. Вони не лише впроваджували народні казки у літературний дискурс, але й проводили їхнє наукове дослідження, визначаючи ключову роль цього міфологічного напрямку в літературі [34, с. 31].

Літературна казка в Болгарії зародилася в другій половині ХІХ століття в умовах національно-визвольного руху. Перші літературні казки були написані на основі фольклорних сюжетів і традицій.

Одними з перших авторів літературних казок в Болгарії були Петко Славейков (1827-1895) і Матей Преображенський (1845-1893). У 1871 році

Славейков опублікував у своєму журналі «Пчелица» («Бджола») серію казок для дітей під назвою «Кратки приказки за деца» («Короткі казки для дітей»). У цих казках він використовував традиційні фольклорні мотиви, такі як боротьба добра зі злом, перемога справедливості, винагорода за добродієність [34, с. 31].

Преображенський також писав казки на фольклорній основі. Його збірка «Нравоучителни приказки» («Моральні казки») (1871) містить казки, які навчають дітей доброті, чесності, праці.

У 1872 році Георгій Живкін оприлюднює свої наративи у виданні «Книжовен имот за децата» («Книжкове майно для дітей»). Ці твори взаємодіють на площині між авторською та народною літературною оповіддю, використовуючи фольклорні мотиви як основу для своєї сюжетної конструкції. «Книжовен имот за децата» стає першим педагогічним виданням в болгарській літературі із морально-навчальними матеріалами для дітей. Воно виходить у формі 2 або 3 книжок, екземпляри яких залишаються невідомими. Друковане в друкарні Л. Сомера у Відні, видання виокремлюється девізом: «За вчеловечванието си и за човешкото добро работи през целий свой живот, и от този свети труд почивай си само кога спиш. Silvio Pellico, 1872» [23]. Живкін визначився як автор, спрямований на виховання та пізнання в молодших читачів, створюючи творчий та освітній продукт, який залишає свій слід у розвитку болгарської дитячої літератури.

Казки, спочатку визначені як невимушений засіб розважання та навчання для дітей, виявилися важливим впливом і на культурний інтелект дорослих. Перегляд феномену казок у контексті дорослого читача відкриває багатогранність їхньої важливості в культурному дискурсі.

У казках відбивається широкий спектр соціокультурних та філософських аспектів, які стають об'єктом уваги для дорослої аудиторії. Alegоричність, метафоричність та глибока символіка казок розширюють їхню значущість, роблячи їх інтелектуально стимулюючими для споживачів.

У нашому дослідженні визнається, що казки стають засобом використання для передачі складних соціальних, етичних та культурних послань, які

цілеспрямовано націлені на дорослу аудиторію. Такий підхід підкреслює важливість казок у формуванні культурної свідомості та розвитку освітнього потенціалу у дорослих читачів.

Справді, болгарська казка, будучи симбіозом літературних та фольклорних елементів, часто виявляється простором, де висуваються складні філософські теми та моральні концепції. У цьому контексті варто відзначити, що болгарські казки відрізняються великою глибиною інтелектуального змісту, акцентуючи увагу на різноманітних аспектах морального виховання.

Літературна казка в болгарській традиції, як правило, використовується як засіб для обговорення складних філософських тем, таких як добро та зло, справедливість, людська природа та моральні вибори. Автори часто інтегрують в сюжет символічні образи, які мають глибокий філософський підтекст та сприяють розкриттю внутрішнього світу персонажів.

У фольклорних казках та оповіданнях філософські теми також є невід'ємною частиною. Вони часто уособлюють традиційні цінності та етичні принципи, відображаючи важливі аспекти народної мудрості та колективної свідомості.

Такий підхід до обробки філософських тем у болгарській казці свідчить про високий рівень літературної та культурної розвиненості, де традиції фольклору переплітаються з вищими літературними концепціями для створення текстів, насичених значущими моральними ідеями.

Моралізаторський нахил проявляється передусім при створенні сюжетних сцен, спрямованих на ілюстрацію ідеї, особливо коли переживання героїв не розкриваються достатньо глибоко і психологічно переконливо. У цьому аспекті твори, подібні до казки «Майчина сълза» («Материнська сльоза»), ставлять перед собою завдання подати значущу ідею про силу материнської любові без додаткового вербального висловлення з боку розповідача, використовуючи оригінальний сюжет і персонажів, що виражаються просто і виразно в людському розумінні [34, с. 150].

Моралізаторська тенденція найвиразніше виявляється, коли головний акцент розміщується на події як основному джерелі морального повідомлення, наприклад, у творах Еліна Пеліна. З іншого боку, психологізація, залучення переживань героя у змалювання пейзажу, злиття голосу оповідача з його власним голосом глибоко відштовхують моральне послання у підтексті, роблячи його менш помітним [34, с. 150].

Наприклад, в оповіданнях Веси Паспалєєвої (наприклад, «Гъбената чорбица» («Грибний суп»)) виявляється, що головною метою письменниці є не передавати достовірне відображення життя в лісі, як це робить Еміліан Станев, а висувати моральні проблеми через взаємини лісових тварин [34, с. 150].

Болгарська казка визначається своєрідністю та вираженою відмінністю, яка має значний вплив на соціокультурний розвиток болгарського народу і формує особливий літературний напрям у контексті світової культурної спадщини. Глибокий філософський та моральний зміст, що виявляється в болгарських казках, зумовлює їхню значущість у вихованні та формуванні цінностей суспільства.

Казкова традиція не лише віддзеркалює соціокультурні реалії, але і взаємодіє з ними, впливаючи на свідомість і менталітет болгарського народу. Засвоєння філософських тем та елементів моралі через казковий дискурс сприяє розвитку інтелектуальної та моральної сфери громадян, вдосконаленню етичних стандартів та поглибленню розуміння національної ідентичності.

Болгарська казка, ставши ключовим компонентом національної літератури, відзначається своєю унікальністю та динамікою, що надає змогу культурі та літературі розвиватися у напрямку, характерному саме для болгарського суспільства. Такий вплив казки на формування літературних течій підкреслює необхідність подальшого вивчення та аналізу багатогранного внеску болгарського казкового нарративу в культурні та літературні процеси.

Німеччина вирізняється довготривалою та насиченою традицією в народних оповіданнях, які є відомими та улюбленими для багатьох. Країна володіє статусом колиски улюблених казок із персонажами, такими як Рапунцель, Червона Шапочка та інші. Тут також народилися брати Грімм – оповідачі, які систематично

збирали народні казки та фольклор з усієї країни. Німецькі казки вважаються одними з найбільш улюблених для різних вікових груп. Новий музей, приурочений братам Грімм, розташований в Німеччині та включає в себе атракції, що ґрунтуються на улюблених оповіданнях. Однак слава Німеччини не обмежується лише казками братів Грімм, оскільки країна також подарувала світові інші збірки німецького фольклору, такі як «Казки з німецьких лісів» Маргарет Арднт.

Авторка Маргарет Хітон писала свої німецькі казки під ім'ям Маргарет Арднт або Фрау Арднт. Дані про її життя є обмеженими для істориків, але відомо, що вона мала англійське походження та була дружиною німця на ім'я Пауль Арднт. Також її кузина була дружиною відомого англійського письменника Гілберта Честертона. Останній не лише написав вступ до роботи, але й став ілюстратором обкладинки її збірки німецьких казок «Казки з німецьких лісів». Ця книга, видана близько 1913 року, містить цікавий вибір фантастичних оповідей з Німеччини, відзначаючись глибокими роздумами, що відрізняються від стилю німецьких казок братів Грімм. Деякі історики та фахівці з казок вбачають в цій колекції вплив вікторіанського стилю письма.

Хоч інформація про Маргарет Арднт залишається невизначеною, її внесок у світ німецьких казок надає вагомий матеріал для вивчення в контексті літературознавства та культурології. Ім'я Гілберта Честертона, відомого літературного діяча, пов'язаного з її творчістю, додає важливий аспект до її літературного спадку. Підкреслюється, що ця колекція казок стала відмінною альтернативою західноєвропейському канону, демонструючи вплив відомих постатей та відзначаючи її унікальний внесок у світ народної літератури.

Загалом, німецький фольклор демонструє подібність до фольклору скандинавської та англійської культур, оскільки всі три національні традиції мають спільні корені в германській міфології. Специфіка фольклору Німеччини визначається зображенням селян, які перетворюються на різноманітних героїв, наприклад, дроворубів, дітей та королівських осіб, які потрапляють під вплив чарів.

Багато німецьких казок чи народних оповідань акцентують свою увагу на жіночих героїнях, і часто ці постаті виходять заміж за чоловіків з королівських династій, піднімаючи свій соціальний статус як винагороду за «добрі» вчинки.

Варто зазначити, що велика частина німецьких фольклорних історій вирізняється романтичним відношенням до природних просторів, зокрема лісів, і практично в кожній із оповідей злочинець чи злодюжка отримує відповідне покарання, щоб принести моральну навчальну історію, відображаючи цінності, важливі для даної культури. Отже, в німецькому фольклорі явно висвітлюється головне повідомлення – доброзичливість та ласка винагороджуються, тоді як жорстокість та самолюбство покарані.

В німецькому фольклорі часто виникає образ блукання героя, коли головний персонаж вирушає у подорож, бо буває вигнаний з родини, або ж задля знаходження своєї долі, чи інших обставин. Така подорож часто супроводжується наявністю помічника, як, наприклад, феї-хресної у казці про Попелюшку. Крім того, в німецьких казках часто випробовуються моральні риси героя. Щоб досягти щасливого кінця чи отримати бажання, герой повинен подолати різноманітні труднощі.

У фольклорі братів Грімм та інших німецьких розповідачів значна частина матеріалу має свої коріння в усній традиції, де історії передавалися від особи до особи протягом тривалого періоду. Брати Грімм, співпрацюючи з місцевими розповідачами, записували ці оповіді, змінюючи їх елементи для надання історіям морального аспекту та більшої доступності. У результаті цього внеску додаються духовні складові, які вважаються необхідними.

Німецький фольклор глибоко вплетений у національну культуру, і це відзначається у конкретних згадках про певні місця та локації в історіях. Така специфіка фольклору передає особливі цінності та ідентичність культурного досвіду, а мораль казок чітко вказує, що доброзичливість та ласка винагороджуються, тоді як жорстокість та самовладдя караються.

Німецька казка, як літературна спадщина, проявляє свою багатогранність через внесок різних авторів, які розширили жанровий арсенал цієї літературної

форми. Серед видатних постатей, які внесли свій вклад у німецьку казку, слід зазначити Йоганна-Вольфганга фон Гете, Клеменса Brentано і Франца Кафку.

Йоганн Вольфганг Гете – німецький поет, драматург, романіст, вчений, державний діяч, режисер театру та критик. Його літературна спадщина охоплює п'єси, поезію, літературні твори та естетичну критику, а також наукові трактати з ботаніки, анатомії та кольорознавства. Він є найбільш впливовим письменником, який творив німецькою мовою, а його літературна спадщина залишає глибокий і широкий слід в західній літературній, політичній та філософській думці від кінця XVIII століття і до наших днів. Гете відзначився також написанням неймовірно змістовних казок.

Так, казка «Зелений змія та прекрасна лілія» Йоганна Вольфганга фон Гете є твором, який вирізняється високим ступенем символізму та філософської глибини. Усі персонажі та події у казці слугують як алегорії, що розкривають філософські погляди Гете на природу людини та її стосунки з духовною сферою.

Загальною метою казки є передача ідеї про те, що справжня свобода та гармонія можливі лише через внутрішню трансформацію та злагодження зовнішнього життя ідеалами.

Дружба Гете з матір'ю Клеменса Brentано, що відзначалася тісними зв'язками, сприяла взаємодії між двома видатними постатями. Цей зв'язок виявив значний вплив на творчість Brentано, дозволяючи йому не тільки відчувати дух Гете, але й знайти натхнення в його ідейному спадку.

Клеменс Brentано, псевдонім Клеменс Марія Brentано, був визначним німецьким письменником та одним із засновників гуртка гейдельберзьких романтиків. Етап його літературного розвитку визначався впливом енського романтизму, виявленого в ранній поезії та романі «Годві» (1801). Після подорожей по ріці Рейн (1800–1802) Brentано активно займався збиранням та обробкою народної поезії, розпочавши новий етап творчості, відомий як народно-фольклорний романтизм. Його співпраця з А. фон Арнімом призвела до видання збірки «Чарівний ріг хлопчика» (1806 – 1808). Brentано також відзначався написанням казок та оповідань на фольклорних мотивах. До найвідоміших його

творів належать «Історія про чесного Касперля і чарівну Аннерл» (1817) та «Півник, Курочка і Кудкудахточка» (1838) [22].

Франц Кафка, видатний німецькомовний письменник ХХ століття, є неоднозначною фігурою літературного канону, велика частина його творів була випущена посмертно. Лише обмежена кількість його творів дійшла до видання за його життя. Застосування абсурдності та страху перед зовнішнім світом насичують його літературні твори, які відзначаються здатністю викликати в читачів відчуття тривоги, що представляє унікальне явище в світовій літературі. Його твори вирізняються поєднанням елементів фантастики та реалізму.

Зокрема, його визначні роботи, такі як оповідання «Перевтілення» та романи «Процес» і «Замок», є експресивними прикладами його літературної майстерності. Вони вражають читачів глибиною філософських концепцій, які розглядають аспекти існування та взаємодії індивіда з владою і соціальним оточенням.

Твори Кафки характеризуються непередбачуваністю сюжетів та несподіваними поворотами, а його герої часто опиняються в абсурдних ситуаціях, що надає його творам особливого характеру. Розкриваючи теми справедливості, ідентичності та бюрократичної системи, автор відзначався унікальним стилем, який допомагав йому втілювати складні ідеї та погляди в літературній формі.

Ф. Кафка в оповіді «Перевтілення», викликав значний інтерес критиків протягом минулого століття, оскільки його твір є неозначеним, складним і беззаперечно унікальним.

Повідомлення про надприродні сили та незвичайні явища впроваджуються в літературну традицію кожної культури, і Франц Кафка не лише продовжує цей образ, але й сприяє йому в своїй творчості. Приклади надприродних тем можна відзначити у ранніх письмових творах стародавніх авторів, творчості Шекспіра та письменників сучасності – ці теми пронизують безліч оповідань.

Це може пояснити той факт, що щось у неймовірних подіях «Перевтілення» також викликає ностальгічну реакцію. Це відчуття знайомості виникає внаслідок впливу фольклорної та казкової традиції на творчість Кафки, традиції, із якою майже кожен ознайомлений ще з юності. Хоча Кафка створює унікальну

розповідь, він використовує літературну традицію казок та натякає на загальні мотиви, які використовували оповідачі та автори впродовж століть.

Отже, в Німеччині жанр казки має глибоке та багатогранне коріння, виходячи з багатовікової літературної традиції та народних оповідань. Цей жанр вплинув на творчість німецьких письменників протягом століть і продовжує виявляти вплив на сучасну літературу. Казкові мотиви та елементи знаходять віддзеркалення в різноманітних творах, від класичних казок до сучасних інтерпретацій. Такий культурний фон сприяє розквіту фантазійного мислення та відкриває можливості для творчого використання казкових мотивів у різних жанрах. Усе це сприяє розмаїттю та плідному розвитку літератури в Німеччині, де жанр казки залишається живим та актуальним для читачів і письменників у сучасному світі.

РОЗДІЛ 2

ТВОРЧИСТЬ БРАТІВ ГРІММ ЯК ФЕНОМЕН У СВІТОВІЙ ЛІТЕРАТУРІ

2.1. Життєвий шлях братів Грімм

У дев'ятнадцятому столітті відбувся визначний етап у становленні та розвитку німецької мови, культури, фольклору та літератури. Важливою подією цього періоду було народження відомих особистостей, які глибоко вплинули на лінгвістичні та культурні аспекти не тільки в самій Німеччині, але й у всьому світі. Одними з найвидатніших постатей цього часу є брати, які визначили новий етап у розвитку мовознавства та фольклористики – це брати Грімм.

Здобутки братів Грімм в літературі, мовознавстві та фольклористиці не лише збагатили німецьку культуру, але й викликали значний інтерес на міжнародному рівні. Їхній внесок в сферу збирання та дослідження народних казок, мовознавчих студій та літературних творів – визначальний для формування національної ідентичності та культурної спадщини. Цей етап у розвитку німецької культури можна розглядати як підґрунтя для подальших досягнень у галузі гуманітарних наук.

Якоб та Вільгельм Грімм, сини відомого німецького юриста та адміністратора Філіпа Вільгельма Грімма, народилися майже впродовж одного року – перший 4 січня 1785 року, а другий 24 лютого 1786 року. Тісне хронологічне співпадіння у датах їхнього народження вплинуло на спільне дитинство та подальшу історію їхньої наукової співпраці.

Історіографічні дані свідчать, що брати спільно проживали у власній кімнаті, де, споріднені не лише родинним зв'язком, але і спільними науковими інтересами, розвивали свою інтелектуальну сферу.

Також відомо, що брати Грімм навчалися в одному класі, що сприяло обміну ідеями та накопиченню знань на спільних платформах навчання. Їхня наукова співпраця проявилася в їхній здатності взаємодіяти та доповнювати один одного в наукових дослідженнях.

Майбутні науковці народилися у невеликому містечку Ганау. Воно знаходиться на заході Німеччини у землі Гессен. Зараз це відправна точка Дороги казок, яка звивається через вісім природних парків і численні селища, в яких розгортається дія різних оповідок. Так, наприклад, в Альсфельді відвідувачі можуть побачити хатинку Червоної Шапочки, а в Бад Вільдунгені – музей Білосніжки. Після того, як в 1791 році батько змінив роботу, все сімейство Грімм переїхало до міста Штайнау. Саме це місто називають «містом братів Грімм», адже тут пройшли їхні юнацькі роки. Сучасне Штайнау вражає казковими розписами будинків, бронзовими фігурками героїв казок, фестивалями та виставами. Також тут є музей братів Грімм, де проводяться вечірні заходи з читанням лекцій, організовуються художні та інші спеціальні виставки.

Не менш важливим у формуванні світогляду було й виховання батьків та стосунки у сім'ї. Тато Якоба та Вільгельма працював адвокатом. У «Власноручному життєписі» Вільгельм Грімм так відізвався про батька: *«Він був найвищою мірою працелюбною, порядною, ласкавою людиною, я все ще зримо бачу його кімнату, його письмовий стіл і перш за все шафи з бережно утримуваними там книжками»*. Роки життя в Штайнау, який віддавна стоїть на перехресті торгових шляхів, брати згадували як час *«хай і нетривалого»*, але раю [13].

Матір Якоба і Вільгельма – Доротея Грімм за тринадцять років сімейного життя народила дев'ятьох дітей, з котрих двоє померли, а шістьох вона після смерті чоловіка повинна була виховувати сама. У сім'ї Грімм панувала атмосфера поваги до роду, особливої любові до вітчизни, рідного краю та релігійного послуху. В автобіографії Якоб згадує: *«Ми, діти, без зайвих слів, а ділом і прикладом виховувались у строго реформаторському дусі... У мене й зараз ще таке відчуття, ніби я лише в цілковито простій, по-реформаторськи обставленій церкві можу спізнати щирий молитовний настрій, – настільки міцно прив'язана будь-яка віра до перших вражень дитинства...»* [13].

Якоб і Вільгельм були не єдиними обдарованими дітьми. Їх молодший брат Еміль був талановитим художником, роботи якого прикрашають обкладинки казок та є цінними експонатами німецького живопису [13].

Сестра Шарлотта після смерті матері вела господарство і хоч пізно, але вдало вийшла заміж у віці 29 років. Саме вона брала активну участь у філологічних дослідженнях братів, допомагала записувати казки, переконала їх в тому, що оповідки потрібно залишити у «народному» вигляді, бо тільки так зберігається самотність твору.

Про інших братів майже нічого невідомо. Знаємо лише те, що вони були ледачими, неосвіченими, викидали гроші на вітер. Проте Фердинанд спершу допомагав братам збирати казки, лічилки, легенди, прикмети та забобони, захоплювався театром. Саме він записав казку «Обдурений чорт». За допомогу у фольклористичній праці брати Грімм висловили подяку Фердинанду у першому томі казок. Як нам відомо з листів, Якоб матеріально підтримував брата під час хвороби і до кінця життя, а от Вільгельм не бажав з ним попрощатися, навіть коли той помирав.

Коли мати братів Грімм овдовіла, їй допомагала сестра Генрієтта Цімер, котра забрала Якоба та Вільгельма 1798 р. до себе у Кассель на навчання у лицей.

Потім обидва навчалися у Марбурзькому університеті філософії та права – хотіли наслідувати приклад свого батька.

На початку XIX століття брати зайнялися активною науковою діяльністю різних філологічних напрямів.

Під час свого життя Якоб залишався холостяком, в той час як Вільгельм вступив у шлюб із Доротею Вілд, дочкою фармацевта, з якою мав четверо дітей.

Смерть Вільгельма, яка наступила 16 грудня 1859 року в Берліні, стала періодом завершення його наукової діяльності. Його старший брат Якоб продовжував свою працю над науковими проектами до своєї смерті 20 вересня 1863 року також у Берліні.

Обидва брати поховані на цвинтарі при церкві Святого Матвія в Берліні, район Шенеберг.

2.2. Внесок братів Грімм у розвиток та становлення дитячої літератури

Винятковий об'єкт пізнання та розвитку літературознавства – творчість братів Грімм, займає важливе місце в історії світової літератури, що знаменується не лише фольклорним збагаченням, але й важливим етапом наукового розвитку. Заснована в середині XIX століття, школа братів Грімм, виступала у ролі інтелектуального каталізатора, що сприяв становленню наукового підходу до вивчення фольклору, зокрема, казок та міфів.

Родоначальники германського фольклору, брати Грімм, визначили та систематизували багатий культурний спадок своєї нації, наділяючи його науковим статусом та літературною цінністю. Їх внесок полягає не лише в збереженні національної спадщини, але й у створенні та впровадженні методології вивчення фольклору, що визначило нові горизонти літературознавства. Підхід братів Грімм до фольклору відрізнявся не лише захопленням, але й науковою обґрунтованістю, спрямованою на встановлення зв'язків між різними культурними та мовними традиціями.

Як нам уже відомо, брати навчалися у Марбурзькому університеті. Саме там вони познайомилися із Фрідірхом Савіньї, котрий нав'язав Вільгельму та Якобу інтерес до минулого. Постійне спілкування братів із Савіньї спочатку на лекціях, а згодом вдома, у бібліотеці професора, переросло у багаторічну дружбу. Саме в бібліотеці Савіньї Якоб Грімм вперше побачив Бодмерівське видання німецьких мінезингерів, поетичну спадщину яких у подальшому брати ретельно вивчать. Савіньї увів братів Грімм і до кола романтиків, де вони познайомилися із багатьма відомими письменниками, у тому числі Ахімом фон Арнімом, Беттіною фон Арнім, якій було присвячено перше видання «Дитячих і родинних казок» [13]. Виключенням не став і її брат Клеменс Brentano, котрий мав вплив на молодих науковців Грімм.

У 1808 році Якоба призначили головним бібліотекарем короля Вестфалії, тож брати почали активно вивчати усі книги, які були пов'язані із фольклором та мовою. З того періоду їх зацікавило збирання казок, бо саме ці, здавалось би, дитячі вигадки є кістяком традиційної ідентичності нації. Брати Грімм поклалися як на письмові, так і на усні джерела. Справді, відому нам казку

«Червона Шапочка» Вільгельму у «народному» вигляді розповіла його дружина. Казкарі їздили по усій Німеччині, розпитували багатьох жителів, збираючи все більше і матеріалів. Сестри Дросте-Гюльсгоф взяли активну участь у наповненні другого тому казок. Казками «Дух у плящі», «Жива вода», «Двоє королівських дітей», «Стара у лісі», «Шестеро слуг» брати Грімм зобов'язані баронській родині фон Гакстгаузен. Син пастора Фердинанд Зіберт, викладач Фрідріхової гімназії в Касселі, після виходу у світ другого тому казок поповнив наступні видання безліччю казок, зокрема одним із варіантів «Білосніжки». Завдяки сім'ї Гассенпflug ми знаємо казку «Чорт з трьома золотими волосинами». Але найвідомішою їхньою інформаторкою є Доротія Віманн. Вона жила на півночі землі Гессен. Але через те, що її предки були французькими протестантами, вона, окрім німецьких казок, згадала декілька французьких, які потім увійшли до загальної збірки. Ця жінка розповіла дослідникам щонайменше 76 казок, більшість із яких брати чули вперше. Усі решта були варіаціями зафіксованих. Як згадують брати Грімм, Доротія уміла слово в слово переповідати сюжет, навіть коли повторювала його вдруге. Окрім цього, Якоб та Вільгельм записували ці казки з тими діалектизмами, котрі вживала у своїй мові жінка [18].

Серед них були «Чорт і його бабуся», «Інвентар» тощо.

При оформленні казок Якоб вважав за потрібне дотримуватися фольклорної достовірності. В той час як Вільгельм був натурою більш творчою і хотів переробляти усе в художньому стилі. Такі розбіжності призвели до копіткої роботи братів у досягненні компромісу щодо оформлення народної спадщини. Зрештою, їм вдалося виробити власний стиль, не опускаючи дуже важливих автентичних деталей. Завдяки цьому збірки братів Грімм стали колосальним внеском у явищі німецької романтичної літератури.

Загалом, казки публікувалися у шести виданнях із 1812 по 1850 рр. До речі, за перше видання казок Якоб і Вільгельм не отримали жодного гроша: вони відмовилися від гонорару, щоб книжка, від якої ніхто не очікував комерційного успіху, взагалі могла вийти в світ.

Брати Грімм займалися й іншою діяльністю. Вони розуміли, що мова – дуже важлива річ у формуванні згурпованої нації. А особливо тоді, коли країна опиняється під владою чужого народу. Справді, у ХІХ столітті Німеччина була реорганізована Наполеоном, тому єдиним фактором, який об'єднував народ залишилася мова. Тож брати Грімм вирішили не залишатися осторонь цієї ситуації, а хоч якось посприяти утвердженню ідентичності. Так 1838 року розпочалася копітка роботи над 33-томним «Німецьким словником». У словнику викладені особливості германських мов у історично-порівняльному аспекті. Як об за допомогою своїх наукових знань намагався ототожнити гетів з готами, щоб пов'язати історію Німеччини з античним світом. Проте німецький історик К. Мілленгоф застерігає нас і каже, що цей зв'язок – омана [4].

Брати закінчили свою роботу на літері «F». Праця залишалася незавершеною до 1960 року. Остаточо завершено та надано сучасного вигляду німецькими вченими лише в 1970-ті роки [4].

Окрім цього німецькі мовні дослідження збагатилися й тими висновками, до яких дійшов Якоб Грімм, порівнюючи фонетику грецької, латинської та германських мов. У ході роботи науковець сформулював закони пересуву приголосних та їх зв'язок. Це дало надійне підґрунтя для подальших досліджень, бо тепер головним орієнтиром стала фонетика, а не значення слова. Крім фонетики й морфології Я. Грімм досліджував словотвір і синтаксис простого речення.

2.3. Унікальність композиції та значення казок братів Грімм для світової літератури

Брати Грімм вибрали казки для того, щоб на їх прикладі найкраще відтворити фольклорну самобутність народу, оскільки казка має міфологічне підґрунтя, на якому будувалися уявлення наших предків про навколишній світ. Колись ці знання передавалися в усній формі з покоління в покоління, проте Вільгельм та Якоб зібрали перекази в письмовій формі, щоб ідентичність народу ніколи не була забутою.

Коли ми чуємо слово «казка», воно нам зразу асоціюється із дитинством. Це й не дивно, адже ці оповідання оповиті загадковістю, цікавими описами, гострим сюжетом, який так люблять слухати діти. Змалечку через казки нам прививають уявлення про добро і зло, справжні життєві цінності, любов, дружбу тощо.

Та варто сказати, що не одразу ж казки, видані братами Грімм, були популярними серед дитячої аудиторії, їх навряд чи можна було назвати «добрими казками». Справді, у перших зібраних оповідках ми можемо побачити насилля, несправедливість, жорстокість. На думку братів Грімм дорослі б мали читати такі тексти із цікавістю, оскільки сюжет виявлявся досить гострим та несподіваним.

Насильство над дітьми, поряд із жорстоким утиском, є постійною темою у творах братів Грімм.

Ось наприклад у казці «Гензель та Гретель» ми можемо побачити надзвичайну жорстокість рідних батьків, котрі без вагань покидають своїх дітей у лісі з надією, що малечу з'їдять вовки. Батько та мати зробили це для того, аби й самим не голодувати і доньку з сином не морити голодом (вони дуже бідували і хліба вистачало хіба на двох людей). Згодом брати Грімм змінили маму мачухою, а образ батька змалювали більш лагідно.

У казці «Дванадцять братів» батько-король, котрий мав дванадцять синів, вирішив, що як тринадцятою народиться донька – їй перейде у спадок королівство, тож братів доведеться вбити. «Завбачливий» горе-батько завчасно готує місце для поховання власних дітей.

Казка «Деревце ялівцю» розповідає нам про мачуху, котра вбила свого пасинка кришкою, щоб усе багатство перейшло її доньці. Але історія, можна сказати, має щасливий кінець: хлопець перетворюється у голуба, вбиває свою кривдницю, після чого воскресає і возз'єднується з рештою родини.

А у першому виданні казки «Рапунцель» розповідається про дівчину, яка є ув'язнена у вежі своєю злою хрещеною матір'ю. Молодиця щовечора підходить до вікна і опускає довге волосся, щоб принц міг піднятися і насолоджуватися її компанією. Та одного разу хрещена, одягаючи свою похресницю помічає, що вбрання стало для неї занадто тісним – дівчина завагітніла.

Відома нам із дитинства казка про Попелюшку теж у своєму першоваріанті містила жорстокі мотиви. Наприклад, її зведені сестри, щоб вмістити ногу у мініатюрний черевичок, відрізали пальці і п'яти. А батько Попелюшки, котрий в оновленому варіанті став щиросердним, у попередньому допомагав своїм пасербицям вийти заміж за принца, приховуючи існування рідної доньки. Зла мачуха, у свою чергу, протягом всього сюжету виношує думку про те, як би позбутися красивої Попелюшки.

Але немає нічого дивного в тому, що казки спершу були призначені для дорослих, а сюжет базувався на таких жахливих історіях. Справа в тому, що дуже часто зміст цих казок перегукувався із реальністю.

На превеликий жаль, у давнину жінки не могли народжувати в потрібних для того умовах, тому, найчастіше, народження дитини означало смерть породіллі-матері. Тож діти виростили під опікою батька і мачухи, котра виборювала щастя для своїх власних дітей. Немає нічого дивного в тому, що чоловіки одружувалися вдруге – за малою дитиною треба було доглядати, та й за господарством теж. Хитрі мачухи, у свою чергу, аби забезпечити майбутнє рідним дітям були ладні піти на все, щоб майно успадкували саме вони. Тож можна сказати, що у казках перших видань зібрані цілком реальні історії, щоправда з дещо міфічними та символічними образами.

Та навіть попри те, що твори призначалися для дорослого загалу, вони сприйнялися досить неоднозначно. Тоді брати Грімм вибрали найкращі казки, трохи переробили старий варіант і таким чином оповідки стали поширюватися і серед прихильників дитячої авдиторії.

У казках ми тепер бачимо більше світлих образів, котрі символізують добро, щирість, красу, відвагу. На контрасті, звісно, ми спостерігаємо за негативними персонажами, котрі уособлюють людську заздрість, прагнення влади, потворність, жадобу, лицемірство. Діти із захопленням слухали такі історії, бо вони були насичені магічними ритуалами, цікавими героями, боротьбою добра і зла, метафоричними описами незвіданих земель, вельмож та принцес. Окрім цього, через казки діти вивчали культуру, фольклор, формували світогляд, проходили

процес «невидимого» виховання через мораль, яку проповідувала байка, життєву мудрість народу, його менталітет.

Наприклад, казка «Бідняк і багач» вчить дітей бути співчутливими, добрими, не жадібним та заздрісними. Адже за сюжетом Господь обдаровує того чоловіка, котрий впустив Його у свій дім, нагодував, поклав спати на ліжко, а сам бідняк ночував на сіні. За таку чуйність Бог дарує чоловіку їжу, здоров'я, щастя та новий гарний дім, хоча добряк найдужче хотів лише умиротворення. Та багатий сусід позаздрив і з жадоби вирішив ще більше збагатитися, тож надумав випросити у Господа і для себе три бажання. Бог погодився їх виконати, але попередив, що це не закінчиться добре. Чоловік лише махнув рукою і щасливий помчав додому. Та по дорозі додому чоловік лаявся і проклинав те, що його злило. Таким чином виконувалися його бажання-прокльони і він не став щасливішим від своєї зажерливості. Отже, дісталось йому одне лише: образа, переживання, лайка та вмерлий кінь. А бідняки жили собі в достатку, тихо і мирно, як живуть добрі люди до самої блаженної смерті.

Окрім цього, в казках Братів Грїмм простежується тенденція на алегоричні образи. Так, вовк уособлює злість, лисиця – хитрість, осел – дурість, заєць – боягузтво, сова – мудрість і т. д.

Так, у казці «Корольок та Ведмідь» головні персонажі – звірі. Корольок уособлює могутність та владу, а Ведмідь – наївність та необдуманість. Окрім того, в сюжеті завуальовано чутки, які люди поширювали за правління королів, а саме про незаконнонароджених дітей, котрі мали б зійти на престол. Це проявляється в тому моменті, коли Ведмідь підходить до маленьких корольків і каже, що вони підкинуті. Після цього починається війна між звірами. Тут можемо спостерігати певний історичний момент, адже нерідко щоб відвоювати честь династії, монархи розпочинали бій задля встановлення порядку та справедливості.

Також у казках братів Грїмм можна побачити і християнські образи символи.

Справді, у казці «Деревце ялівцю» ми бачимо як хлопець перетворюється у білого голуба, ніби перероджуючись новою чистою душею у іншому кращому

житті. В цьому спостерігаємо символізм, адже ще наші предки вважали голуба священним птахом. Згодом у християнських текстах також знаходимо згадки про цього пернатого. Наприклад, Ною благу звістку про спасіння принесла голубка, котра в дзьобі тримала гілочку оливи. Окрім того, у іконографії третій персонаж Трійці зображується у вигляді білого голуба.

Після Другої світової війни деякі науковці почали вбачати у казках риси націоналізму. Скоріш за все так і є, адже брати Грімм хотіли викликати через твори почуття любові до своєї держави, прагнення ідентичності, розуміння особливостей німецького фольклору, побуту, історії. Варто зазначити, що Гітлер вимагав, щоб у кожній німецькій школі велися заняття, присвячені творчості братів Грімм.

У контексті гітлерівської Німеччини аналіз казкових персонажів виявляє глибокі трансформації в тлумаченні нацистської ідеології. Зокрема, Попелюшку сприймали як символ «чистої раси», де її характер та дії вбачалися в контексті націонал-соціалістичного ідеалу. У мачусі вбачали іноземну сутність, що символізувала несумісність з націонал-соціалістичним поглядом на расову чистоту.

Особливий аспект вказаної інтерпретації полягав у розгляді принца як нацистського героя. Такий образ принца асоціювався із незіпсованим інстинктом розпізнавання расової чистоти. Отже, згідно з нацистською ідеологією, принц став не лише рятівником Попелюшки, а й символом ідеального представника «арійської раси».

Це інтерпретаційне використання казкових персонажів слугувало маніпуляцією суспільною свідомістю, сприяло впровадженню расової пропаганди та формуванню стереотипів, що відповідали нацистським ідеалам. У зібраних працях братів Грімм представлені казки, які відносяться до різних жанрів:

- чарівні казки («Рапунцель», «Три зміїних листочка», «Пані Метелиця») – це особливий різновид народних казок, у яких якнайкраще збереглися обряди, звичаї та світогляд пращурів. Сюжет великої групи таких казок розгортається

навколо героїчної боротьби головного персонажу над злими силами, що гнітять людей, тому такі казки називають також героїчними [15];

- казки про тварин («Вовк і семеро козенят», «Бременські музиканти») – це казки, які описують стосунки тварин як людські, або стосунки людини й тварини, де тварині приписуються людські якості. Наприклад, життя в хаті, носіння одягу, праця, здатність розмовляти, виконувати народні обряди [15];

- побутові казки («Гензель і Гретель», «Розумна дочка селянська») – це казки, для яких характерною особливістю є буденність сюжету. Часто сюжет побутової казки побудований на конфлікті порядного, чесного і часом довірливого героя «з народу» і особистості з яскраво-вираженими негативними рисами: злістю, ревнощами, жадібністю [15].

Варто відзначити й те, що стилістична обробка зберегла не тільки автентичні казкові сюжети, а й весь їх лад, композицію, характери і особливості мови. У казках братів Грімм ми спостерігаємо красиву літературну мову, котра переплітається із діалектними особливостями регіонів тих оповідачів, від яких записували казку. При написанні казок використовувалися фразеологізми, метафори, алегорії, епітети, народні прислів'я та приказки, пісні, елементи побуту та обрядів: опис житла, одягу, їжі, певних традицій та вірувань. Прикметно, що казки починаються зі слів «Жили були...», «У якомусь царстві, у якомусь володарстві...», «За тридев'ять земель жив собі...», «Одного разу...», «Йшов дорогою один...» та інші.

Тож варто сказати, що казкарі з усього світі запозичували концепцію творів, зібраних й укладених братами Грімм задля написання власних.

У сучасному світі казки братів Грімм є обов'язковою частиною навчального плану на уроках із світової літератури, а книги із зібраними творами користуються неабиякою популярністю не лише серед дітей, а й юнацтва та дорослого загалу.

Популяризація матеріалу збагачується й через екранізацію захопливих історій, зібраних Якобом та Вільгельмом, документальними та художніми фільмами, котрі присвячені біографії німецьких письменників. Варто сказати, що

жанри таких кінострічок варіюються починаючи від мелодрам і закінчуючи жахами. Прем'єри фільмів представлені майже в усіх країнах світу.

На сьогоднішній день казки братів Грімм є найпопулярнішим зразком світової дитячої літератури.

2.4. Наслідувачі німецьких казкарів

Брати Грімм й справді зробили величезний внесок у розвиток німецької мови та культури, тому не дивно, що багато науковців вирішили наслідувати їхній приклад. Мова йде не лише про німецьких дослідників, а й зарубіжних. Відтінок творчості братів Грімм спостерігається у творах різних епох, країн, жанрів.

Серед відомих німецьких наслідувачів є Теодор Амадей Гофман та Вільгельм Гауфф.

Так, Амадей Гофман написав добре відому нам казку-повість «Крихітка Цахес на прізвисько Цинобер», котра поєднувала у собі багато тих елементів, які використовували брати Грімм у своїй творчості. У «Крихітці Цахес» присутні традиційні казкові елементи і мотиви. Це чудеса, зіткнення добра і зла, чарівні предмети й амулети; Гофман використовує традиційний казковий мотив зачарованої й викраденої нареченої та випробування героїв золотом. Але автор скомбінував казку і реальність, тим самим порушивши чистоту казкового жанру [24].

А Вільгельм Гауфф, попри своє коротке життя (прожив всього 24 роки) видав три альманахи казок, котрі відомі й сучасним дітям. Через свої неодноразово екранізовані казки та оповідання, Гауфф продовжує жити у літературі. Його ім'ям названа премія дитячої та юнацької літератури – премія Вільгельма Гауффа [7].

Як ми уже знаємо, Вільгельм та Якоб якийсь час жили у Ганау – у першій половині XIX ст. це місто отримало значну популярність серед мандрівників у зв'язку з тим, що в там жив популярний лікар Йоганн-Генріх Копп. Багато пацієнтів спеціально приїжджали до Коппа та подовгу жили в Ганау. Серед них був і Микола Гоголь [8].

Перебуваючи на батьківщині відомих німців, Микола Васильович не міг пропустити можливості поцікавитися особливістю творчості Якоба та Вільгельма. Він ознайомився з їх працями і, цілком ймовірно під цим впливом, сам почав писати такі дещо казкові історії. Захоплення німецьким романтизмом, потяг до містики споріднили Гоголя із поглядами братів Грімм. Варто сказати, що Микола Васильович дуже любив Україну та її традиції, тож почав плідно працювати на ниві фольклористики. Його захоплення тривало протягом усього життя. Найбільше він відчував силу народної пісні, саме тому приділяв їй особливу увагу, співпрацюючи з українськими вченими. Микола Гоголь розумів важливість народної творчості, тому докладав усіх зусиль для її збереження. Праці цього письменника є важливим зразком відображення українського фольклору та його популяризації і по сьогодні [42].

Своїм впливом брати Грімм відзначилися і на творчості Ганса Крістіана Андерсена.

Справді, данський письменник багато подорожував, описував у своїх картинах різні країни, зокрема й балканські, цікавився побутом тих держав. Окрім того володів німецькою мовою, що допомогло йому краще пізнати тонкощі фольклорних зібрань братів Грімм. З 1835 року він почав друкувати казки, яких за 40 років написав 156. У цьому жанрі найповніше виявився художній талант Андерсена. Казки Андерсена, як і казки братів Грімм, тісно пов'язані з фольклором, у них цікавий сюжет. А це насамперед тому, що автор вмів поєднувати фантастику з реальністю. Письменник дуже серйозно відносився до поняття «казки» і вважав, що це далеко не дитячі вигадки, а напівреальні життєві історії, з котрих можуть робити висновки навіть дорослі. Крістіан Андерсен залишив свій слід і в українській культурі. Багато письменників, перекладачів, кінематографістів вирішили дослідити і популяризувати його творчість на теренах України [9].

Прикладом братів Грімм надихнувся і Захаріас Топеліус.

Цей видатний фінляндський письменник ще з дитинства вирізнявся багатою уявою, жагою до творчості. Йому подобалося досліджувати щось містичне,

надприродне, самотутнє. Не дивно, що його твори, просякнуті любов'ю до батьківщини, її ідентичності, природи супроводжувалися фольклорними та релігійними мотивами. Оскільки він чудово знав історію, то використовував ці знання при написанні творів. У ранній творчості талановитий фінляндець наслідував братів Грімм, Ганса Крістіана Андерсена, проте згодом він знайшов власний стиль [16].

Творчість братів Грімм виявилася неабияким феноменом у світовій літературі, про що свідчать різні аспекти їхнього спадку. Життєвий шлях науковців, вивчення казкової традиції, покликання акумулювати народні уявлення та відтворювати їх у літературній формі стали фундаментальними складовими цього явища. Внесок братів Грімм у розвиток та становлення дитячої літератури не може бути переоціненим, оскільки їхній доробок сприяв створенню особливого простору для молодших читачів.

Унікальність композиції казок братів Грімм, синтез фольклору та підхід до літературного створення, надають їх творам особливий характер та визначають їхнє місце для світової літератури. Ці казки стали не лише літературним явищем, але й основою для подальшого розвитку казкового жанру та формування літературних канонів.

Вплив братів Грімм на світову літературу виявився настільки значущим, що вони стали не лише творцями, а й об'єктом для наслідування. Інші літературні постаті, наслідуючи їхній підхід до використання народного фольклору та створення літературних творів, продовжили розвивати цю традицію та робити свій внесок у світову літературу.

Отже, творчість братів Грімм уособлює винятковий літературний феномен і важливий етап у становленні та розвитку світової літератури, визначаючи нові шляхи розуміння та переосмислення літературних традицій.

РОЗДІЛ 3

РЕЦЕПЦІЯ БРАТІВ ГРИММ У БОЛГАРСЬКІЙ ЛІТЕРАТУРІ

3.1. Дослідження фольклору болгарськими вченими

Фольклор – це творчість, створена народом і яка відображає його давні звичаї, традиції, особливості мови, культури, історії, побуту та вірувань, що передається в усній формі через оповіді: перекази, пісні, загадки, прислів'я, приказки, легенди, байки та ін.

Загалом, виділяють чотири типи народних оповідей:

- народний епос (загадки, прислів'я та приказки, анекдоти, казки, легенди, перекази, байки, притчі, народні казки);
- народна лірика (трудові пісні, календарно-обрядові пісні, родинно-побутові пісні, соціально-побутові пісні);
- народна драма (пісні-ігри, вертеп, весілля);
- народний ліро-епос (думи, балади, історичні пісні) [39].

Фольклор Болгарії зацікавив багатьох науковців, тому його досліджували ще з епохи Відродження. Адже, як ми вже зазначили вище, фольклор – цінне джерело, котре допомагає краще осягнути ідентичність народу та посилити патріотизм.

Це довели, зокрема, брати Міладінові, Дімітар Міладінов (1810-1862) і Костянтин Міладінов (1830-1862), які були болгарськими поетами, фольклористами та активістами болгарського національного руху в Османській Македонії. Вони найбільш відомі своєю збіркою народних пісень під назвою «Болгарські народні пісні», яка вважається найбільшим їхнім внеском у болгарську літературу та генезис фольклористики часів Болгарського національного відродження. У складанні цієї збірки брав участь і їхній третій брат Наум (1817-1897) [52].

Просвітницька діяльність братів забезпечила їм гідне місце в історії болгарського культурного руху та болгарської національно-визвольної боротьби в

XIX столітті. Брати відомі також своїм великим інтересом до болгарської народної поезії, в результаті чого й з'явилася збірка «Болгарські народні пісні».

Дімітар і Костянтин Міладінові усвідомлювали велике значення фольклору в період національного відродження і зробили все можливе, щоб зібрати найкращі поетичні твори, створені болгарським народом протягом століть.

Збірка братів Міладінових також відіграла велику роль у розвитку сучасної болгарської літератури, оскільки ці пісні послуговували поетичними зразками для видатних болгарських поетів – Івана Вазова, Пенчо Славейкова, Кирила Христова, Пейо Яворова та ін. [52]

Брати Міладінові, Дімітар і Костянтин, у багатогранний спосіб внесли свій визначний вклад у болгарську літературу, аналогічно до того, як брати Грімм – у німецьку.

Крім того, їхні доробки можна розглядати як культурний еталон, який послужив основою для подальших розвинених літературних і наукових течій в Болгарії. Цей аспект можна порівняти з внеском братів Грімм у німецьку літературу, де їхні казки та фольклорні дослідження стали фундаментом для вивчення та розуміння національної літературної спадщини.

Якщо говорити про давній фольклор болгар, то варто сказати, що він пов'язаний із язичництвом, попри те, що країна якийсь час вже була християнською. У народі далі були поширені обрядові танці, котрі супроводжувалися співом. Також типовими для того часу були ритуальні ігри, що виконувалися під мелодію мідних дзвіночків та на розпечених вугіллях. Через прийняття християнства, людям доводилося відрікатися тих вірувань, котрі вони унаслідували від своїх далеких предків. Тож, щоб поєднати старе із новим, болгари виконували різні зимові та весняні обряди, котрі згодом приурочили до християнського календаря. Під час фізичної праці на землі та вдома люди співали підбадьорливі пісні обрядово-трудового циклу: пастуші, орні, післязбиральні та ін. [3]

Звісно, з утвердженням християнства в Болгарії розвивався і церковний спів давньоболгарською мовою. Та завоювання країни турками поклало кінець її

незалежності як самостійної держави, тож ченцям довелося розповсюджувати болгарські пісні, мандруючи іншими слов'янськими країнами.

Також до одного з основних елементів культури можна віднести й національну кухню. Болгари, в основному, їдять те, чим багата їхня земля, наприклад картоплю, боби та м'ясо. Запивають страви традиційним спиртним напоєм – ракією. У блюда зазвичай додають багато приправ та овочів. Споконвіку болгари готують їжу на вогнищі, котру потім перекладають у глиняний посуд. На посуді зображені прадавні малюнки, які варіюються відповідно до етнічного регіону. Кожен візерунок та його колір має певне значення, бо предки вірили у божественну силу конкретних символів. Якщо болгари влаштовували урочисте свято, то стіл прикрашали яскравою вишивкою на барвистій тканині, а на вечерю подавали смажену звірину. Часто такі дійства супроводжувалися змаганнями, де переможцю дарували живого барана. Після заходу сонця урочистість продовжували піснями, танцями та розповідями біля багаття. Зазвичай такі оповідки мали ліричний, жартівливий та міфологічний характер [3].

Особливість цих традицій породила цікавість до фольклору у багатьох болгарських дослідників, чиє основне завдання полягало у збиранні, вивченні та виданні народних пам'яток.

Професор Петер Динеков продовжив дослідження основних словесних жанрів фольклору, до якого відносяться юнацькі та гайдуцькі пісні, народні казки та інша проза.

Свій внесок у дослідження фольклору в Болгарії зробив і Тодор Іванов Живков – болгарський етнолог, доктор філологічних наук. Він разом із Петером Динековим брали участь у заснуванні Інституту фольклору при Болгарській академії наук. Захистив дисертацію на тему «Болгарський антифашистський пісенний фольклор». Тодор Живков викладав фольклористику в Шуменському університеті Єпископа Костянтина Преславського і в Софійському університеті. Також викладав етнологію в університетах Пловдива і Благоевграда. Проходив стажування у багатьох європейських містах, зокрема у Берліні (1971) та Києві (1972). Серед його фундаментальних праць можемо виділити «Народ і пісня»,

«Проблеми фольклорної пісенної традиції», «Фольклор і сучасність», «Етнокультурна єдність і фольклор» тощо.

Окрім цього у відділі фольклору Інституту етнографії з музеєм було видано «Болгарський юнацький епос». У виданні є збірки історико-героїчних, фантастично-легендарних, побутових, новелістичних пісень, прозові твори про юнацький епос. Цінність цього збірника полягає в тому, що у ньому представлені важливі наукові характеристики, опис короткого змісту кожної оповідки, покажчики власних імен та назв предметів, список збирачів тощо.

Магія – також невід’ємний компонент фольклористичних оповідок, тому дослідники приділили їй особливу увагу. Так, Івета Тодорова-Пирогова зробила фундаментальне дослідження цієї теми, котру виклала у своєму виданні «Замовляння і чари».

Згідно з теорією можна сказати, що замовляння можна поділити на дві основні групи:

- таємні тексти, котрі відомі лише знахарці;
- загальновідомі тексти, котрі у побуті може використовувати будь-яка жінка.

Як зазначає авторка, для того, щоб чари подіяли, ритуальний тест вимовляли пошепки, щоб не почула інша людина. В іншому випадку закляття не подіє. Люди вірили, що з допомогою цих слів можна лікуватися від важких хвороб, причарувати коханого, «прикликати» щастя, достаток, спокій. Проте деякі замовляння мали «чорну» силу і насилали на людей біди, напасті, недуги та ін.

Переважно такі обряди здійснювалися у домівках, проте в окремих випадках люди йшли у ліс, поле, на водоймища – усе залежало від типу закляття.

Магічними предметами переважно були елементи побуту, наприклад ніж, ложка, вода, камінці, віск, цукор, рослини, вугілля тощо.

Не менш важливим був час проведення обряду. Так, нетрадиційне лікування епілепсії відбувалося лише в четвер на світанку, але ще до того, як зійде сонце. Від певних хвороб лікували тільки тоді, коли місяць був у «спадаючій» фазі, а від деяких навпаки – у «зростаючій».

Також авторка у своєму виданні описала самі процеси зцілення, діагностування хвороб знахарями, хто конкретно повинен виконувати ритуал, сплетіння християнських та язичницьких мотивів.

У дослідженні фольклору брали участь й інші науковці, котрі зробили індивідуальний внесок у розкритті ідентичності народної спадщини. Серед них можна виділити праці: «Обряди і обрядовий фольклор» Радості Іванової, «Болгарський обрядовий хліб» Станки Яневої, «Болгарський великодній обрядовий фольклор» Любомира Микова, «Змій у болгарському фольклорі» Милени Сибкової-Беновської.

Варто зазначити, що Німеччина і Болгарія разом працюють над спільними фольклористичними дослідженнями, підтвердженням чого може стати міжнародний проєкт: «Культурні і політичні уявлення Західної Європи і Балкан: історичний і антропологічний дискурс».

Тож можемо стверджувати, що фольклор – невід’ємна частина оповідок у будь-якій країні, тому його аналіз стає обов’язковим атрибутом при дослідженні народної казки.

3.2. Порівняльний аналіз німецьких та болгарських народних казок

Згідно із проведеним нами дослідженнями, ми виявили, що фольклор німецького та болгарського народу, попри свою самотність, має між собою дуже багато спільних рис. Це зумовлено схожістю вірувань, тотожності людини з природою, спільністю первісного мислення. Як ми спостерігаємо, сюжети оповідок є схожими.

Для того, щоб підтвердити цю теорію, варто зробити аналіз німецьких та болгарських народних казок та виділити спільні й відмінні риси.

Візьмімо до прикладу німецьку та болгарську народну казку «Жива вода». І, що перше кидається в око – це однакова назва, здавалося б, однієї і тієї самої казки, але ні. Прочитавши обидва твори, ми розуміємо, що сюжет абсолютно відрізняється одне від одного, хоча має певні спільні компоненти.

В першу чергу, головними героями тут є королі, королеви, царівни та принци, котрі борються проти зла та несправедливості з допомогою певної магичності. Тому обидві казки можна віднести до розряду чарівних казок.

Також обидві казки нам представляють своїх характерних фольклорних персонажів, котрі наділені особливими рисами. У німецькій казці це карлик, а у болгарській – циган.

Карлик у фольклорі – переважно злий мстивий чоловічок, котрий любить цікавитися справами перехожих і їм набридати. Через це люди дуже часто зневажають карликів і не бажають з ними ділитися своїми переживаннями. Але якщо до нього відвестися із повагою, розмовляти як з другом, то він ним і стане. Почне допомагати, дасть вказівки, порадить дорогу, адже вважають що такі гноми-відлюдки найкраще знають таємні королівства та стежки до них.

Циган – образ дуже підступної хитрої людини, котра здатна зробити підлість будь-кому заради багатства та влади. Між народами існує легенда, що сам Господь дозволив красти щось циганам, бо вони, начебто, свого часу поцупили той цвях, котрий мали забивати у голову Ісусу Христу. У даній казці, коли ми дізнаємося, що мати довірила свого єдиного сина цигану, ми одразу запідозрюємо його у підлості, як воно, зрештою, і стається.

Також спільним символом тут виступає і сама жива вода – вода, котра має чарівні властивості і може воскрешати чи оздоровлювати тіло. У фольклорі також існує поняття мертвої води, котра також може «омертвляти» рани. Цю воду у казках добувають «за морем». Та окрім міфологічного підтексту, жива (свята) вода має і християнський – символ воскресіння та зцілення. Про неї навіть згадується у рядках Євангелія від Івана Богослова: *«А останнього великого дня свята Ісус стояв і кликав, говорячи: Коли прагне хто з вас нехай прийде до Мене та й п'є! Хто вірує в Мене, як каже Писання, то ріки живої води потечуть із утроби його. Це ж сказав Він про Духа, що мали прийняти Його, хто ввірував у Нього. Не було бо ще Духа на них, не був бо Ісус ще прославлений»* [36].

Прикметно, що обидві казки закінчуються щасливо: у замках принци й принцеси гуляють пишне весілля, а злочинців покарано по заслугі – справедливість торжествує, добро перемагає над злом.

Як ми бачимо, у німецькому та болгарському варіанті «Живої води» сюжет відрізняється один від одного. Проте німецька народна казка «Шестеро слуг» і болгарська «Жива вода» майже ідентичні за сюжетом.

У німецькій казці принц має шістьох слуг, котрих зустрічає по дорозі, а у болгарській – тваринок. Але варто зазначити, що тут герої опинилися у дещо різних ситуаціях. Так, у німецькій казці герой просто «підбирає» тих дивних людей, бо вони запевняють, що стануть у пригоді. У болгарській же принц рятує тваринок, тому вони пропонують йому свої послуги. Порівняймо два уривки:

«(...)І сталося так, що проїжджав він якомсь на коні через пустир і помітив здалеку, що лежить щось на полі, немов велика купа сіна; під'їхав він ближче, бачить – а це живіт якоїсь людини, яка лежала на землі розтягнувшись; і був той живіт схожий на невеликий пагорбок. Як побачив товстун мандрівника, піднявся у весь зріст і сказав:

– Якщо вам потрібно, візьміть мене до себе у слуги.

Королевич відповів:

– Та що ж мені з таким тухтієм робити?

– О, – сказав товстун, – це ще нічого. Ось якщо я надуюсь як слід, то стану в три тисячі разів товстішим.

– Якщо так, – сказав королевич, – ти мені станеш у пригоді, йди разом зі мною.

Пішов товстун слідом за королевичем (...)» [63].

Схожий сюжет ми бачимо і у болгарській казці:

«(...)Юнак рушив у дорогу, і з ним ще кілька чоловік. Йшли вони, йшли, коли бачать: через шлях вервечка мурашви. Забачивши ту вервечку, хлопець наказав своїм людям відступити й зачекати, поки проповзуть мурашки. Люди стали осторонь, і, коли мурашки проповзли, підступила до хлопця велика мурашка й сказала йому:

– *Ти зробив мені велике добро. Чим тобі віддячити?*

Хлопець відповів:

– *Ти мурашка, як же ти допоможеш мені?*

А мурашка одірвала крильце, дала його хлопцеві й проказала:

– *Я знаю, куди ти йдеш, і ще згоджуся тобі. Нагрієш на вогні це крильце, і я вмить буду біля тебе.*

Узяв хлопець те крильце й заховав. (...)» [59].

Як ми спостерігаємо, у цих уривках доволі схожий сюжет: юнаки своєю доблестю завойовують прихильність людей і тварин, котрі допомагають їм у різних надлюдських завданнях.

Так, кульмінація цих казок є у моментах боротьби за руку і серце красуні нареченої. Для того, щоб одружитися, юнаки повинні виконувати нереальні для звичайної людини завдання. Тут їм таки справді стають у пригоді новоспечені друзі, котрі допомагають своїм рятівникам.

Ще одним образом-символом, котрий зустрічається в обох казках є перстень.

У казці «Шестеро слуг» цей символ зустрічається, коли королева дає завдання:

«(...)– *А яке ж буде твоє перше завдання? – спитав королевич.*

– *Ти повинен дістати мені мою каблучку, що вронила я в Червоне море (...)» [63].*

А у «Живій воді» це завдання постає спонтанним рішенням царя:

«(...)Вони сіли в човен і вибралися на суходіл. Коли пливли морем, дівчина зронила у воду перстень. І цар сказав юнакові:

– *Доки не знайдеш перстень, я не віддам тобі своєї доньки!(...)» [59].*

У фольклорі різних народів світу перстень наділяється особливою сакральною цінністю. Каблучки були атрибутом, котрий у вельмож передавався з покоління в покоління на знак багатства, влади та імені роду. Перстень є круглим, що символізує вічність. Крім цього, значення мав метал, з якого зроблена прикраса, а також коштовне каміння. Каблучки часто використовували як амулет

або символ королівської крові. У міфології з каблучками пов'язані гноми та карлики, котрі ревно стережуть їх. Каблучки здатні не тільки надавати допомогу, – вони також можуть містити у собі таємну небезпечну силу. Чарівні персні-талісмани, звісно, нерідко є атрибутами казок та легенд. Прикметно, що й у інших народних німецьких та болгарських оповідках героєві казки вручають чарівну каблучку, і коли той надягає її на палець, вона робить його невидимим та здійснює його бажання. Господаря каблучки можна розглядати як велителя власного всесвіту, котрий він носить з собою. Тому вона завжди була незмінним атрибутом чарівників, жерців та королів. Відомо, що у царя Соломона був магічний перстень, за допомогою якого він міг повелівати янголами, демонами, усіма стихіями та духами природи [31].

Також своїми мотивами схожі казки «Розумна дочка селянина» (нім.) та «Розумна невістка» (болг.). Ці дві оповідки належать до побутового жанру і, хоча сюжет трохи відрізняється, несуть в собі одну й ту саму ідею.

В обох казках розповідається про бідних жінок, котрі дивують вельмож своєю мудрістю та хитрістю.

Загалом, образ жінки у світовому фольклорі є схожим. Вона – берегиня сімейного вогнища, вихователька своїх дітей, роботяща та уміла працівниця.

Однак, як вже було відзначено раніше, не всі представниці жіночої статі піддавалися такому пієтизаційному сприйняттю. Мачухи, відьми та інші негативні образи описувалися як жінки з зловіщими, нахабними та меркантильними рисами, які володіли неабиякою хитрістю. Ця хитрість дозволяла їм обдурювати заможних чоловіків і самим стати багатими.

Важливо відзначити, що жіноча хитрість не завжди асоціюється з негативним контекстом. Часто це поняття використовується як синонім до слова «мудрість». У деяких казках жінки виявляють неабияку винахідливість, ставлячи суспільству завдання і показуючи високий рівень їхнього інтелекту. Особливість обох текстів полягає в наявності загального сюжетного каркасу, де чоловік висуває перед жінкою загадки, а вона вправно їх розгадує, що свідчить про високий рівень розумових здібностей жіночого персонажу.

Так, у німецькій казці «Розумна дочка селянина» представлені такі загадки та їх відгадки:

«(...)Тоді король сказав:

– Прибуди до мене не вдягнена й не гола, приїдь не верхи й не на возі, не дорогою і не без дороги, і коли ти так зумієш, я з тобою одружусь.

Вернулася дівчина додому, роздяглася, закуталася у велику рибальську сіть, позичила осла, прив'язала сіть йому до хвоста, і він мусив її тягти; отже, їхала вона і не верхи, і не на возі. Осел мусив її тягти по колії, і вона торкалася землі тільки великим пальцем ноги; отже, їхала і не по дорозі, й не без дороги(...)» [61].

«(...)Прийшовши додому, розгніваний король сказав до своєї дружини:

– Чому ти така нещира зі мною? Не треба мені такої дружини, іди собі, звідкіля прийшла, у свою селянську хижу.

Одначе дозволив їй узяти з собою те, що їй найдорожче і наймиліше.

Король випив повний келих, а вона тільки пригубила свій. Незабаром короля зморив сон. Упевнившись, що він міцно спить, королева покликала слуг, узяла гарне біле покривало, слуги закутали в нього короля і занесли в карету, що стояла перед брамою, та й одвезли їх обох у її хатину. Поклали його там у постіль, і він спав цілий день і ніч непробудно, а як прокинувся й озирнувся навколо себе, то злякано скрикнув:

– Ой лишенько, де це я? – І покликав слуг, але ніхто не з'явився.

Тоді підійшла до нього дружина й каже:

– Мій любий, ти дозволив мені, щоб я взяла з собою те, що мені найлюбіше, а що ж у мене є любіше за тебе? Ось я і забрала тебе.

Король утер сльози на очах і мовив:

– Люба дружино, будеш ти моя, а я твій(...)» [61].

А у болгарській казці «Розумна невістка» свекор вирішує випробувати дівчину такими головоломками:

«(...)– Ви їдьте, а я піду на лови й скоро наздожену вас. Чекайте на мене біля рівних борозен і сухих пеньків, що пускають воду.

Вони поїхали, та ніхто не знав, де саме чекати на свекра. Біля виноградників дівчина сказала:

– Тут зачекаймо. Свекор казав, щоб ми саме тут зачекали його(...)» [62].

«(...)От живе невістка у свекра, та якось розбійники схопили його, завели в ліс і зажадали грошей. Свекор їм каже:

– Ідіть до мене в дім і скажіть моїй невістці, хай наварить, нагодує вас, напоїть, а тоді заведе в підвал, де лежать гроші; там візьміть, скільки хочете; а ще прошу переказати моїй невістці таке: наша сука привела цуценят, а свиня опоросилася, тож нехай візьме цуценят і кине їх під свиню, а поросят підкладе під сучку.

Розбійники, не зрозумівши, що сказав свекор, пішли й переказали невістці все, що той велів. А невістка їм:

– Я так і зроблю.

Наварила, поставила на стіл, нагодувала їх, напоїла, а тоді й каже:

– Оце вам поросята під сучку й цуценята під свиню! (...)» [62].

Також у цій казці використані елементи діалектного говору, що і є притаманним для народних байок:

«(...)Свекор вийшов подивитися, хто йде. Коли повернувся, його запитали:

– Хто там?

Свекор відповів:

– Іде нерода, веде неплода й несе неніцу.

Ніхто не зрозумів, що це означає. Свати запитали свекра, що це він сказав.

А той каже:

– Спитайте мою невістку, чи вона знає.

Дівчина сказала:

– Знаю.

– То хто ж ішов, дівчино?

– Йшов чернець, вів він мула й ніс сіль(...)» [62].

Тобто, дівчина зрозуміла значення тих слів (*нерода* – чернець, *неплода* – мул, *неніца* – сіль) і розгадала таку загадку свекра, чим завоювала у нього довіру та прихильність.

У фольклорі різних культур казки про тварин стали популярним засобом алегорічного вираження характеру людини, дозволяючи передати риси особистості без прямого образу. Порівняймо німецьку казку «Вовк та лисиця» з болгарською «Битий небиту несе».

Обидві казки мають своїх головних персонажів – вовка та лисицю. Незважаючи на етнокультурні асоціації, пов'язані з цими тваринами, спостерігаються відмінності в їхньому зображенні.

У німецькій версії вовк представлений як сильний та владарюючий. Протягом тривалого часу він контролював лисицю, яка його боялася. Навіть попри спроби зради з боку лисиці, вовк продовжує довіряти їй і, в кінці кінців, потрапляє у пастку. Лисиця, з свого боку, виступає як жертва, що прагне помститися за використання її волі. За допомогою хитрощів вона досягає своєї мети, забиваючи вовка, і тим самим здобуває свободу.

В болгарській казці вовк представлений як безсилець та кволий. Відомо, що раніше лисиця боялася його, що свідчить про його змінюваний характер. Тепер вовк, нездатний самостійно добути їжу через свою кволість, готовий на все, щоб бути ситим. Лисиця вирішує помститися і обдурює його, що призвело до майже фатальних наслідків. Навіть після такого вовк залишається чуйним до своєї «подруги», що підкреслює його наївність. Коли та начебто знемоглася, вовк несе її на собі, та вкінці розповіді все ж опам'ятовується. На його дурість та наївність чи то абсолютну немічність вказує й той факт, що він не міг відрізнити корінь від ноги лисиці, через те у нього повідламувалися зуби.

Образ лисиці, в основному, залишається незмінним, проте в болгарській казці вона виявляється ще більш жорстокою. В той час як у німецькому варіанті лисиця навіть попереджає вовка про небезпеку, в болгарському вона лише підливає масла у вогонь. Це може вказувати на те, що в болгарському фольклорі жертвою виступає вовк, тоді як у німецькому – лисиця.

Для підтвердження порівняймо уривок з німецької казки «Вовк і лисиця»:
«(...)– Та треба ж подивитись, чи не йде хтось, – відповідала хитра лисиця,
– не їж тільки занадто багато.

Вовк каже:

– Я не піду раніше, ніж всю діжку не з'їм.

Як побачила лисиця господаря, одразу ж вискочила назовні і вовк слідом за нею, але він так набив собі живіт, що пролізти не зміг і застряв у дірці. Узяв селянин дубину і вбив його(...)» [57].

Та болгарської народної казки «Битий небиту несе»:

«(...)Тікає лисиця щодуху, ось-ось дожене її вовк, дарма що побитий. Нарешті вскочила в нору, але вовк таки вхопив її за ногу. А лисиця скривилася від болю та й каже:

– Держи, вовче, корінь, держи, вовче, корінь!

Випустив дурний вовк лисиччину ногу і вчепився зубами в корінь. А лисиця як запищить:

– Ой, мамочко, без ноги лишуся! Ой, мамочко, з'їсть мою ногу!

А вовк чує це та ще дужче гризе. Гриз, гриз, доки зуби виламав(...)» [56].

Обидві казки мають ту саму мораль, що й народне прислів'я: «І сила перед розумом никне», що ще раз доводить нерозривність зв'язку між фольклорними оповідками, піснями, приказками та побутом.

3.3. Рецепція творчої спадщини братів Грімм болгарськими письменниками та у кінематографі

Усна народна творчість – виняткове явище у історії світової літератури, бо попри мінливі характери її розвитку все ж вдалося пронести код нації, який назавжди залишиться у творах різних авторів та епох.

Так, шляхом німецьких науковців Якоба та Вільгельма Грімм пішли й декі болгарські митці, котрі присвятили життя поширенню фольклору серед сучасного народу. Одним із них був Ангел Каралійчев.

Ангел Каралійчев – болгарський письменник і перекладач, відомий своїми розповідями і книгами для дітей, заслужений діяч культури Болгарії. Був редактором і співробітником кількох періодичних видань і видавництв.

Ангел Каралійчев народився в серпні 1902 року в селі Стражиця. Після закінчення школи вступив до Софійського університету на хімічний факультет. На третьому курсі вирішив покинути навчання. Писати він почав в 17 років. Першим опублікованим твором був вірш «Орли». Та згодом поет вирішив продовжити свою літературну діяльність пишучи прозу. У 1925 році письменник видав книгу «Жито», яку він присвятив жертвам пригніченого антифашистського повстання 1923 року. Це збірка з десяти ліричних оповідань [1].

У 1920-1930 рр. ХХ століття вийшли такі його збірки як «Скарб», «Розповіді», «Брехливий світ», «Земля болгар», «Пташка з глини». У цих творах з неприхованою любов'ю А. Каралійчев зображує своїх героїв, співчуває їх негараздам і душевним тривогам [1].

Однак нові твори автора далекі від його творчих вершин минулого. Протягом більш ніж сорока років Ангел Каралійчев писав оповідання, казки і повісті для дітей, багато з яких стали класикою. Всього для дітей та молоді А. Каралійчев написав 15 книг. Він є одним із найпопулярніших авторів дитячої болгарської літератури, тож не дивно, що його твори перекладені понад 50 мовами світу.

Як і брати Грімм, А. Каралійчев зібрав та записав багато народних казок, котрі видав у декількох томах.

Болгарський письменник не обмежився самим лише дослідженням фольклору, а й сам почав створювати оповідання та казки для дітей. Деякі з них мають елементи народної творчості.

Наприклад, у казці «Безцінний камінчик» А. Каралійчев використав типовий сюжет, притаманний народній оповідці: добра людина рятує нужденного, який потім їй відплачує добрим ділом. Автор також зображує у творі символічний у народному фольклорі предмет – каміння. Поширене уявлення, що коштовне каміння мало особливу енергетику і було послане на землю богами. Той, хто

володів ним мав велику силу та вічне життя, бо камінь міг приносити щастя, виконувати бажання. Дорогоцінне каміння передавали з покоління в покоління. Його боялися викрадати, бо вважали, що із злочинцем в такому випадку станеться якесь лихо.

Також можемо припустити, що під впливом братів Грімм почав творити й Димитр Іванов Стоянов, більш відомий під псевдонімом Елін Пелін. Це болгарський письменник, поет та громадський діяч, котрий прославився своїми книжками для дітей. Він народився 1877 року у селі Байлово. Спочатку навчався у рідному селі, а згодом у гімназіях. Згодом був вчителем, брав участь як актор у софійській аматорській трупі «Сльози та сміх». З 1926-1944 був куратором будинку-музею «Іван Вазов» у Софії. У 1940 році став членом Болгарської академії наук та головою Спілки болгарських письменників [14].

Після подорожі до Парижу Елін Пелін став працювати у Народній бібліотеці, де мав доступ до багатьох джерел. Свого часу брати Грімм саме у бібліотеці почали досліджувати фольклор та особливості народної казки.

Найвідомішим дитячим твором письменника є роман «Ян Бібіян» (1933) та друга його частина «Ян Бібіян на Місяці» (1934). Ця фантастична казка стала такою популярною, що у 1983 році її адаптували під комікс у журналі «Веселка». Через два роки роман зафільмували під керівництвом режисера Василя Апостолова [14].

Попри сучасний виклад казки «Ян Бібіян», у романі можемо знайти фольклорні образи. Серед них є образ чорта, котрий майже постійно фігурує у сюжеті.

Чорт у слов'янській міфології – нечиста сила, котру після приходу християнства асоціюють із демонами. Загалом слов'яни зображують чорта у вигляді людини, покритої чорною шерстю, із хвостом, рогами та кігтями. Були поширені вірування про те, що біс допомагає лихим людям, у тому числі й відьмам, чаклунам, пакостити з допомогою містичної чорної сили, якою він наділяв простих смертних. Таким чином чорт виконує своє головне завдання – сіє розбрат та ненависть по світу. Поширене уявлення, що диявол часто ходить біля

людей, може мати людську подобу. У фольклорі часто висміюється образ чорта, оскільки через власний гнів той сам опиняється у пастці і повинен виконувати накази того, кого збирався скривдити [39].

У казці Еліна Пеліна чорт має лихий рід, проте сам любить і товаришує із людським хлопчиком. Для змалювання цього персонажа автор використовує такий опис, який не притаманний для відтворення образу класичного чорта, проте залишив деякі загальні риси:

«(...)Ян Бібіян не злякався чортеняти. Навпаки, воно йому сподобалось, і він почав дивитися на нього з цікавістю та все посміхався. Те чортеня скидалося навіть трохи на Яна Бібіяна, тільки що було худіше за нього і дуже проворне.

Воно плигало швидко й легко, як блоха, і лукаво світило очима. А як сміялося, то його білі зуби аж блищали. Зверху на лобі з-під кудлатого волосся стирчали маленькі ріжки, ззаду метлявся довгий хвіст(...)» [58, с. 9].

«(...)Батько мій, старий чорт Фюфюнко, прогнав мене, бо за цілий місяць я не зміг зробити ніякої капості, не вчинив нікому будь-якого зла. Він наказав мені жити далеко від нього, у цій норі, аж доти, доки я не навчуся робити капості й чинити людям зло(...)» [58, с. 10].

«(...)Я знаю багато всяких фокусів. Можу перекидатися різними тваринами і вдавати їхні голоси. Можу ставати невидимкою. Можу бачити в темноті і знаю ще силу-силенну всяких штук(...)» [58, с. 11].

Також у романі відображене народне вірування у те, що у злих чаклунів чи чортів є три золоті волосини, які мають чарівну силу і можуть виконувати бажання того, хто ними володіє. Уявлення про це є не лише у слов'янській культурі, а й, наприклад, німецькій, про що свідчить казка братів Грімм «Чорт із трьома золотими волосинами».

Елін Пелін у своїй казці відтворив це так:

«(...)У Мірілайлая є три жінки. Коли він у себе в палаці, вони доглядають і розважають його, співають йому пісень. Як він спить, вони стоять у головах і стережуть його. Як він хоче сховати їх, то обертає їх на три волосинки своєї бороди: одна залізна, друга золота, третя срібна. Залізна волосина — то

найгірша жінка, бридка й страшна. Вона може погубити тебе. Золота волосинка вже краща, але вона годується тільки очима і може вийняти тобі очі. Срібна волосинка найдобріша, вона любить пісні. Ти поспівай їй. Якщо пісня їй сподобається, вона тебе вирятує, а не сподобається, то перекине тебе чорною вороною. Як ти вискубнеш ті волосинки з бороди Мірілайлая, вони зразу ж перетворяться на жінок. Залізну волосину висіпнути найлегше, золоту вже важче, а срібної не зможеш відірвати, поки не висмикнеш тих двох. Коли, смикаючи, перервеш її, то з тебе витече кров і ти навіки обернешся на хробака(...)» [58, с. 67].

Окрім цього, символічним образом у творі виступає жива вода, про містичне значення якої ми зазначили вище, і ворона.

Ворона у слов'янському фольклорі є віщункою біди, смерті та нещастя. У деяких віруваннях крук – це чорт, що перетворився у птаха і тепер робить людям шкоду. Однак у германській міфології ворони навпаки символізують мудрість та довголіття. Судячи з сюжету твору можемо припустити, що Елін Пелін об'єднав уявлення про мудрого, розсудливого, але водночас зловісного птаха у один образ:

«(...)Зненацька над ним закружляла чорна ворона; жалібно крякаючи, вона заговорила:

Ох, Яне Бібіяне, Біда тобі!

Тебе чекають муки В твоїй судьбі.

Та не вдавайся в тугу

І мужнім будь,

Всі муки, і страждання Колись минуть!

Ти втратив голову, це мста

За вчинки злі твої, Тепер же душу бережи, Не загуби її!

Старайся, щоб у серці

Само добро жило,

Лиш вір і сподівайся, – Ти переможеш зло! (...)» [58, с. 35].

Але окрім впливу на болгарську літературу, концепція братів Грімм простежується і у кінематографі.

Так, відомі болгарські сценаристи Моріц Йомтов та Марко Стойчев з часів своєї молодості товаришували та мали однакові погляди на життя. Моріц Йомтов народився у Софії, тут жив і навчався. Як зазначали сучасники, він був людиною з енциклопедичними знаннями, тож не дивно, що цей чоловік здобув ступінь професора біохімії, а також володів декількома мовами. Марко Стойчев народився у Варні, та згодом переїхав з батьками у Софію, де навчався і закінчив вивчати англійську філологію у Софійському університеті. Після довгих років роботи на Болгарському національному радіо познайомився із М. Йомтовим. Так вони стали найкращими товаришами і пронесли цю дружбу до кінця свого життя.

Така згуртованість та однакові амбіції надихнули їх на створення спільного псевдоніму – брати Мормареві. Друга частина псевдоніму взята із перших трьох букв імені обох письменників, а перша, найімовірніше, нав'язана прикладом братів Грімм.

Братів Мормаревих із братами Грімм поєднує й те, що болгарські митці писали сценки для дітей. Як письменники, вони завжди шукали кумедні моменти з повсякденного життя і знайшли їх у дитячому світогляді.

У 1971 році вийшов їх другий знятий сценарій, котрий називається «Дикобрази народжуються без голок». Це був перший фільм із серії, що отримала назву «Дитинство». Натхненні дітьми і їх сміхом, вони зняли серію пам'ятних фільмів на схожі теми. Всі ці фільми зібрали величезну аудиторію [6].

До кінця 1970-х брати Мормареві досягли апогею популярності завдяки оповіданню «Війна дикобразів». Він був знятий, а потім випущений як телевізійний міні-серіал, який в той час подивився майже кожен, хто жив у Болгарії [6].

Своїм серіалом «Дитинство» брати Мормареві відкрили нову главу в болгарському кінематографі так, як свого часу зробили поштовх у німецькій літературі брати Грімм.

Отож, розділ, присвячений рецепції творчості братів Грімм у болгарській літературі, розкриває важливі аспекти вивчення та інтерпретації народного фольклору в контексті болгарської культурної та літературної традиції.

Дослідження народних надбань болгарськими вченими стало ключовим фактором для осмислення та адаптації казок у болгарському контексті. Порівняльний аналіз німецьких та болгарських народних оповідок дозволяє виявити особливості рецепції та трансформації казкового матеріалу в болгарському літературному середовищі.

Рецепція спадщини братів Грімм болгарськими письменниками та у кінематографі свідчить про значущість впливу німецьких казкарів на творчість болгарських митців. Інтеграція елементів народного фольклору у болгарські твори та фільми відзначається не лише збереженням автентичності казкового джерела, але й його адаптацією до особливого культурного контексту. Це доводить універсальність та життєздатність творчості братів Грімм, яка переходить культурні та мовні бар'єри, збагачуючи світову літературу різноманітними інтерпретаціями та трансформаціями.

ВИСНОВКИ

У результаті проведеного дослідження ми дійшли висновку, що брати Грімм змогли передати своєму та іншим народам те, що казка втілює в собі не лише дитячі мрії, але і представляє собою фундамент, на якому ґрунтується культурна ідентичність цілого народу. Зазначена спільна культура, традиції та вірування є суттєвими компонентами, які згуртовують людей в одне етнічне співтовариство. Усна народна творчість, яка ілюструється казками, стає не лише джерелом уявлень, почуттів і переживань, але й визначальним елементом народно-поетичної фантазії.

Щодо тенденції збирання фольклору, важливо відзначити, що цю практику найчастіше використовували країни, яким важливо було відтворити національний код для підтримки національної єдності. Болгарія, серед інших країн, виявилася типовим прикладом такої практики. Ця держава змушена була реабілітувати фольклористичні матеріали, які були знищені під час турецького поневолення. Внаслідок глибокого аналізу болгарської народної творчості науковці виявили ті унікальні риси, які є характерними лише для цього етносу.

Необхідно відзначити, що фольклор має тенденцію до взаємозв'язку між різними державами. У ході дослідження ми виявили елементи народних оповідей, які можуть бути як спільними, так і абсолютно різними в казках болгар та німців. Це свідчить про те, що фольклор перетинає національні межі та є універсальним явищем.

Зауважмо, що ідеї братів Грімм, ймовірно, стали джерелом натхнення для сучасних болгарських письменників, які використовують давні вірування та символи у своїх творах. Дитяча література виступає важливим інструментом для виховання любові до традицій та уявлень з самого дитинства. Це розуміли брати Грімм, а також інші видатні фольклористи, які дали поштовх розвитку літератури та культури.

Неабияким фактором в поширенні фольклору став кінематограф, де брати Мормареві, об'єднавшись навколо спільних ідей, розробляли захоплюючі сюжети

для дитячих серіалів. Це свідчить про те, що вплив братів Грімм поширився не лише на літературну сферу, але й на сучасний кінопростір.

Загалом можна стверджувати, що брати Грімм залишили глибокий слід не лише в німецькій, але й болгарській літературі, ставши прикладом для письменників та сценаристів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Ангел Каралийчев // <https://1ll.ink/zE77v>
2. Батьківщина братів Грімм – Гессен // <https://1ll.ink/cSanN>
3. Болгарська музика // <https://1ll.ink/g8dPF>
4. Брати Грімм // <https://1ll.ink/6Ql61>
5. Брати Грімм і філологія // <https://1ll.ink/sZw4o>
6. Братя Мормареві. Біографія. // <http://mormarevibrothers.com/bio/>
7. Вільгельм Гауфф // <https://1ll.ink/WyGQ4>
8. Ганау // <https://1ll.ink/XhVp3>
9. Ганс Крістіан Андерсен // <https://1ll.ink/HLOq>
10. Георгиева Х. Българската приказка между двете Световни войни. Трансформации на приказното: Автореф. на дисертационен труд за присъждане на научната и образователна степен «Доктор»: 28.02.17 / Югозападен университет «Неофит Рилски». – Благоевград, 2017.
11. Грищенко І. Іноетнічна жінка у народній прозі. Специфіка фольклорного відображення. Вісник Дніпропетровського університету імені Альфреда Нобеля. Філологічні науки. – Дніпропетровськ, 2012. – Вип. №1(3). – С. 105-108.
12. Доротея Віманн // <https://1ll.ink/wvpuF>
13. Дудова Л. Брати (Якоб і Вільгельм) Грімм. Біографія // <https://www.ukrlib.com.ua/bio-zl/printit.php?tid=5493>
14. Елін Пелін // <https://1ll.ink/uwboI>
15. Жанрові особливості німецьких казок // <https://1ll.ink/mSvRm>
16. Захаріас Топеліус // <https://1ll.ink/Pj1aM>
17. Казанжи О. Народна казка як особливий жанр фольклору та її вплив на виховання й розвиток майбутньої особистості / О. В. Казанжи // Молодий вчений. – 2017. – Вип. № 5. – С. 356-359.
18. Казки братів Грімм // <https://1ll.ink/OAoeQ>

19. Капустян І. Творчість Г. К. Андерсена у скандинавському науково-критичному дискурсі кінця ХІХ- початку ХХ століття / І. Капустян // Філологічні науки. – 2016. – Вип. 23. – С. 44-51.
20. Карпенко С. Народна казка як об'єкт вивчення українського казкознавства. Міфологія і фольклор. – 2012. – Вип. №4. – С. 18-25.
21. Кизилова В. Казка як жанр усної народної творчості й народної словесності. Українська література для дітей та юнацтва – новітній дискурс. – 2015 // <https://ukrlit.net/info/children/4.html>
22. Клеменс Брентано // <https://11l.innk/bil8l>
23. Книжовен имот за децата // <https://11l.innk/83JsX>
24. Крихітка Цахес на прізвисько Цинобер // <https://11l.innk/DVWPr>
25. Культура і традиції Болгарії // <https://11l.innk/IOMuX>
26. Михайлова К. Болгарська фольклористика: історія, сучасність, перспективи / К. Михайлова // Слов'янський світ. – 2015. – Вип. №14. – С. 115-144.
27. Науково-дослідницька діяльність братів Грімм // <https://chl.kiev.ua/default.aspx?id=6814>
28. Націонална научна конференция «Авторската приказка в българската литература за деца през 20-40-те години на ХХвек» // <https://ilit.bas.bg/bg/prikazka-v-balgarskata-literatura-za-detza>
29. Николай Райнов // <https://11l.innk/hJixP>
30. Ніколаєнко К. Мовна репрезентація анімалістичної символіки в німецькомовній та україномовній лінгвокультурах у перекладацькому аспекті. – Київ, 2018. – С. 23-77.
31. Перстень // <https://11l.innk/FkrL5>
32. Радул О. Значення фольклору у вивченні виховання дітей в давні періоди вітчизняної історії. Наукові записки. – Вип. № 93. – С. 154-158.
33. Родина Грімм. Дитячі роки та навчання // <https://chl.kiev.ua/default.aspx?id=6812>
34. Симеонов І. Българската литературна приказка. – Кишенев, 2009.

35. Твори письменників XIX – початку XX ст // <https://ukr.school-essay.ru/tvori-pismennikov-xix-pochatku-xx-st/>
36. Університетська біблійна співдружність // <https://11l.innk/AvOhh>
37. Ушневич С. Літературна казка Німеччини та Австрії // С. Ушневич, О. Деркачова. Навчально-методичний посібник. – Брустурів, 2013. – С. 5-196.
38. Филипова Л. «Книжен прашец»: Първи стъпки на детското книгоиздаване у нас – част 1. // <https://detskiknigi.com/knizhen-prashets-parvi-stapki-na-detskoto-knigoizdavane-u-nas-chast-1/>
39. Фольклор // <https://11l.innk/ji2Up>
40. Фрідріх Карл фон Савіньї // <https://11l.innk/21gm8>
41. Чарівні казки // http://kazkar.info/ua/char_vn_kazki/
42. Чи знаєте ви українську ніч? Микола Гоголь – Реалізм // https://zarlit.com/textbook/9klas_1/34.html
43. Чим відрізняються побутові казки // <https://moyaosvita.com.ua/kultura-i-suspilstvo/chim-vidriznyayutsya-pobutovi-kazki/>
44. Шаповал А. Особливості німецької літературної казки на матеріалі казок братів Грімм. – Ізмаїл, 2018. – С. 6-30.
45. Blamires D. Telling tales. The Impact of Germany on English Children's Books 1780-1918. – Cambridge, 2009.
46. Brüder Grimm-Haus // https://de.wikipedia.org/wiki/Br%C3%BCder_Grimm-Haus
47. Chendey N. Some essential features of literary fairytale genre // Матеріали щорічної підсумкової конференції професорсько-викладацького складу факультету іноземної філології ДВНЗ «Ужгородський національний університет» – Ужгород, 2019. – Р. 79-81.
48. Deutsche Märchenstraße. Startseite // <https://www.deutsche-maerchenstrasse.com/en/>
49. German Fairy Tales, Folk Tales and Fables // <https://fairytalez.com/region/german/>

50. Jing Li. The Folk Culture and Cultural Identity in Grimm's Fairy Tales // International Conference on Arts, Design and Contemporary Education – Shiyan, 2016. – P. 410-412.

51. Klaudinyi J. Kunstmärchen to Kafka: The Metamorphosis of Fairytale Motifs: A Thesis Presented to the Clark Honors College of the University of Oregon in partial fulfillment of the requirements for degree of Bachelor of Arts – 2005.

52. Miladinov brothers // https://en.wikipedia.org/wiki/Miladinov_brothers

53. The Green Snake and the Beautiful Lily // https://en.wikipedia.org/wiki/The_Green_Snake_and_the_Beautiful_Lily

54. Why do so many folktales seem to come from Germany? // <https://www.quora.com/Why-do-so-many-folktales-seem-to-come-from-Germany>

55. Zipes J. How the Grimm Brothers Saved the Fairy Tale // HUMANITIES. – 2015. – Vol. 36, №2.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

56. Битий небиту несе (болгарська казка) // <https://derevo-kazok.org/bitij-nebitu-nese-bolgarska-kazka.html>
57. Вовк та лиса (брати Грімм) // <https://derevo-kazok.org/vovk-ta-lisa-brati-grimm.html>
58. Елін Пелін. Ян Бібіян. / Пер. з болг. М. Лукаша. – Київ, 1961.
59. Жива вода (болгарська казка) // <https://derevo-kazok.org/zhiva-voda-bolgarska-kazka.html>
60. Жива вода (брати Грімм) // <https://derevo-kazok.org/zhiva-voda-brati-grimm.html>
61. Розумна дочка селянина (брати Грімм) // <https://derevo-kazok.org/rozumna-dochka-seljanina-brati-grimm.html>
62. Розумна невістка (болгарська казка) // <https://derevo-kazok.org/rozumna-nevistka-bolgarska-kazka.html>
63. Шестеро слуг (брати Грімм) // <https://derevo-kazok.org/shestero-slug-brati-grimm.html>

РЕЗЮМЕ

Настоящото изследване се основава на биографията на братя Грим и техните български последователи. Представеният материал описва жизнения път и творческата дейност на фолклористите. Освен това по време на изследването е извършен сравнителен анализ на български и немски народни приказки.

Братя Грим проследяват характерното създаване на колекции от немски приказки, като Детски и семейни приказки през 1812 г., и няколко последващи издания през цялата им литературна кариера. Съвременните преводи на тези приказки често са склонни към прекалено изтънчени версии, предназначени предимно за деца. Въпреки това оригиналните немски народни приказки, записани от братя Грим, не винаги са били възприемани като подходящи за деца.

В процеса на написването на този научен труд е извършен сравнителен анализ, с помощта на който са установени общите и отличителните черти на българските и немските народни приказки. Освен това братя Грим оказват влияние върху съвременните български писатели и сценаристи, като ги насърчават да вплитат древни вярвания и символи в произведенията си.

Обобщавайки, се заключава, че съвременната художествена литература, литературна теория и литературна критика дължат значителна част от своето развитие и художествено-композиционни стратегии на първоизточниците в националния фолклор на различни народи по света. Тези общи практики и мотиви проникват и в популярната култура, намирайки израз не само в изкуството и литературата.